

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

**Využití místního regionu ve výuce na nižším stupni
víceletých gymnázií a druhém stupni základních škol**

Bc. Terezie Lindová

Vedoucí práce: RNDr. Marie Novotná, CSc.

2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. 7. 2012

.....

Obsah

ÚVOD.....	1
CÍLE, METODIKA A ČLENĚNÍ PRÁCE.....	2
REŠERŽE LITERATURY.....	4
1. REGION	6
1.1. Definice pojmu region	6
1.2. Regionalismus.....	7
1.3. Místní region	8
1.3.1. Místní region jako mikroregion.....	8
1.3.2. Místní region jako objekt mikrogeografie	9
1.3.3. Vymezení místního regionu	11
1.4. Genius loci	12
1.5. Identita s územím.....	14
2. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.1. Cíle vzdělávání.....	16
2.1.1. Klíčové kompetence	17
2.1.2. Vzdělávací obsah a průřezová témata	17
2.1.3. Mezipředmětové vztahy.....	18
2.2. Učivo o místním regionu	19
3. MÍSTNÍ REGION VE VÝUCE	23
3.1. Využití místního regionu ve výuce.....	23
3.1.1. Místní region v oboru zeměpis.....	23
3.1.2. Místní region v ostatních vzdělávacích oborech RVP ZV	25
3.2. Výuka realizovaná prostřednictvím místního regionu.....	25

4. NÁVRH VÝUKY MÍSTNÍHO REGIONU.....	27
4.1. SWOT analýza.....	27
4.2. Realizace výuky	29
4.3. Prostředky výuky	30
4.3.1. Cíle vzdělávání	30
4.3.2..Principy výuky.....	32
4.3.3..Formy výuky	34
4.3.4..Metody výuky.....	35
4.3.5..Pomůcky ve výuce.....	38
4.4. Shrnutí	39
5. NÁVRHY A ZPRACOVÁNÍ TEMATICKÝCH OKRUHŮ PRO VÝUKU MÍSTNÍHO REGIONU.....	41
5.1. Očekávané výstupy předmětu.....	42
5.2. Zpracování tematických celků	44
5.2.1. Kde se nacházíme?.....	45
5.2.2..Voda v regionu	46
5.2.3..Moji spoluobčané.....	47
5.2.4..Zemědělská výroba v regionu.....	49
5.2.5..Něco z historie i současnosti	50
5.2.6. Odpady – jak to s nimi vypadá	52
5.2.7. Doprava našima očima.....	53
ZÁVĚR.....	56
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE INFORMACÍ	57
RESUMÉ.....	68

ÚVOD

V současné uspěchané, globalizované době, která se neustále mění, je na žáky vyvíjen velký tlak. Za prvé, kvantum znalostí, které je třeba ovládat, často končí jen pouhým memorováním a nepochopení podstaty a za druhé poznatky dosahují takové šíře, že mnohdy zastíní důležitost vědomostí lokální úrovně, vědomostí o tom, kde žijeme a každodenně se pohybujeme.

Za krátkou dobu své pedagogické praxe jsem si uvědomila několik paradoxů. Jeden z nich byl námětem pro sepsání této diplomové práce. Vyučuji čtvrtým rokem zeměpis, přírodopis a anglický jazyk na základní škole, jež má podle školního vzdělávacího plánu (dále jen ŠVP) v osmé třídě zařazen výstup týkající se výuky místního regionu. V časových plánech jsou tomuto učivu vyhrazeny čtyři hodiny na přelomu května a června jako poslednímu tematickému okruhu v rámci učiva o České republice. Jak je možné, že oblast, dětem tak blízká, fyzicky a snad i duševně, bývá v ŠVP do jisté míry opomíjena? Podle mého názoru by se ve výuce mělo postupovat od známého k neznámému, což je v příkrém rozporu s touto strukturou. Navíc čtyři hodiny naprosto nedostačují k tomu, aby žák získal alespoň matnou představu o tom, jak jeho region vypadá, funguje, žije. Místní region je oblast, ke které by žáci měli chovat hlubší vztah, a proto také navrhuji koncepci samostatného interdisciplinárního předmětu o místním regionu. Na základě tohoto zjištění a mého osobního pohledu jsem se rozhodla navrhnout koncepci využití místního regionu ve výuce na základní škole a nižším stupni gymnázií.

Téma diplomové práce jsem vybrala z čistě praktického hlediska a zaměřila se na jeho využitelnost. Doufám, že předkládaný text bude odpovídat požadavkům na vzdělávání na základních školách a nižším stupni gymnázií. Přála bych si, aby se stal pomůckou učitelům, kteří nevědí, jak s koncipováním předmětu a jednotlivých hodin začít, čemu věnovat pozornost a snad přispěje k obohacení výuky místního regionu.

CÍLE, METODIKA A ČLENĚNÍ PRÁCE

Na úvod bych chtěla definovat hlavní a dílčí cíle předkládané práce a dále bych se věnovala metodice, postupům, které jsem při zhotovování diplomové práce využívala. Hlavními cíli jsem zvolila:

- ✓ Navrhnout koncepci výuky místního regionu na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií
  - Dílčí cíl: zaměřit se na organizaci, použité metody, formy a další prostředky výuky
- ✓ Vytvořit soubor úkolů samostatně použitelných ve výuce o místním regionu

Dílčích cílů jsem si pro svou práci stanovila několik. Nejprve bych chtěla vytvořit teoretický základ, ze kterého by měli vzejít aspekty důležitosti výuky místního regionu na základních školách z hlediska dlouhodobého rozvoje regionu a vztahu žáků k místní oblasti. Druhým dílčím cílem bylo předložení významu výuky o místním regionu a stejně tak učiva různých vědních oborů prostřednictvím místního regionu. V neposlední řadě zahrnuji hodnotu vzdělávání v rámci a prostřednictvím učiva o místním regionu v souvislosti s naplňováním očekávaných výstupů, klíčových kompetencí a s uplatňováním mezipředmětových vztahů. Tyto dílčí cíle jsou naplňovány průběžně v celé šíři práce. Obecně bych tedy shrnula, že jsem se pokusila vymezit přínos a možnosti využití místního regionu ve výuce na 2. stupni základních škol a nižším stupni gymnázií.

Po zvolení si tématu práce a vytyčení hlavních či dílčích cílů jsem dlouhou dobu shromažďovala dostupnou literaturu a další vhodné zdroje informací. Následně jsem dané materiály, ať už odbornou literaturu, tak i jiné zdroje informací (internetové, dostupné bakalářské a diplomové práce) prostudovala a po důkladné analýze roztřídila podle použitelnosti v tématech na základě zpracované osnovy studia. Tato fáze práce zabrala asi nejvíce času a úsilí. Dostupnost a přínos nejdůležitějších pramenů jsem také uvedla v rešerši literatury.

V úvodních kapitolách, které jsou založeny na syntéze poznatků získaných při studiu literatury, dalších zdrojů informací a vlastní zkušenosti autorky, jsem se věnovala vymezení pojmu místní region, jeho hranic, znaků, charakteristik. Poté jsem rozebírala problematiku Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a postavení učiva o místním regionu v rámci tohoto dokumentu. Dále jsem uvedla návrh, jak by podle mého názoru měla výuka místního regionu vypadat po stránce organizační, z hlediska použitých forem, metod a dalších prostředků výuky. Tento návrh uvádím SWOT analýzou dané problematiky, ze které jsem při formulaci návrhu vycházela. V následujícím textu kapitoly pět pak překládám návrh na zpracování jednotlivých témat formou konkrétních úkolů, které lze do výuky zařadit¹. Ačkoliv se vlastní koncepce výuky soustřeďuje až do kapitoly číslo 4 a 5, předchozí kapitoly jsou v práci stejně důležité, protože objasňují smysl a hodnotu návrhu výuky místního regionu v rámci Rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) a z hlediska propojení s realitou. Nakonec jsem dospěla k výsledkům práce, jež jsem shrnula v závěru.

---

¹ Uvádím však, že ne všechny úkoly lze použít ve všech regionech v rámci celé ČR. Zastávám názor, že by se každý učitel měl řídit zejména konkrétními podmínkami dané oblasti.

REŠERŽE LITERATURY

Při prvotním zkoumání dostupné literatury a jiných zdrojů informací pro mou diplomovou práci jsem došla k názoru, že literatury na dané téma je dostatek, především ve formě článků a příspěvků v odborných časopisech a ve formě vypracovaných a obhájených bakalářských a diplomových prací. Při studiu literatury jsem čerpala z odborných časopisů uložených ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni, online časopisů dostupných na internetu. Bakalářské a diplomové práce jsem získala z portálu Masarykovy univerzity v Brně. Dalšími zdroji byly publikace, prezentace či články dostupné na různých internetových portálech a webových stránkách v podobě volně stažitelných dokumentů.

Důležitým zdrojem informací pro získání teoretického základu práce se stala publikace RNDr. Magdalény Hasprové, PhD. (2006) *Geografia miestnej krajiny v edukačnom procese*. Z této studie jsem čerpala zejména informace týkající se definice pojmu region, jeho vymezení, možností studia místního regionu jako mikroregionu v rámci mikrogeografie. Publikace mi byla zdrojem pro studium a vysvětlení pojmů *genius loci* a identita s územím, věnuje se také významu studia místního regionu ve vzdělávání. Důležitým zdrojem byl dále příspěvek *Region a regionalismus* autora Chromého (2009) uvedený v *Geografických rozhledech*. Přínosem mi byl zejména v pochopení problematiky vymezení pojmu region, regionalismus, dále pak přístupů k vyzarování jednotlivých regionů. Při studiu tematiky místního regionu, zejména pak vztahu jedince k místu, identifikace s územím, jsem čerpala z příspěvku Jaroslava Vávry (2010) *Jedinec a miesto, jedinec v místě, jedinec prostrednictvom miesta* uvedeném ve sborníku *Geografie. Kniha Základy synergiky* autora Ivaničky (1997) byla hlavním zdrojem při studiu vymezení pojmu *genius loci*.

Celá kapitola je pak věnována Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání. Při analýze tohoto dokumentu jsem se zaměřila zejména na strukturu dokumentu a hlavní cíle vzdělávání. Pro potřeby práce byla nejdůležitější analýza postavení učiva o místním regionu v rámci tohoto kutikulárního dokumentu, která mi přinesla náhled na možnosti výuky.

Pro samotný návrh konceptu výuky jsem čerpala z příspěvku Jiřího Čekala *Výuka tématu místní region na 2. stupni ZŠ*, dále pak z dostupných diplomových bakalářských prací, které uvádím ve zdrojích literatury. Uvedené práce se zabývají zpracováním tématu výuky místního regionu pro určité území, využitím interaktivní tabule ve výuce či zapojením aplikace Google Earth do vyučování. Všechny tyto dokumenty posloužily jako podpora při tvorbě vlastního návrhu výuky. Další knižní publikací, která sloužila jako inspirace pro vytvoření jednotlivých úkolů, byla pracovní učebnice *Život v našem regionu* od Kühnlové (2007). Tuto učebnici hodnotím jako velmi zdařilou a pro práci s učivem o místním regionu dostačující. Není zde však použito práce s aplikacemi typu Google Earth, které by zdokonalovaly geografické dovednosti žáka.

Pro vytyčení didaktických prostředků výuky jsem vyučila webového portálu Infogram, *Portálu pro podporu informační gramotnosti*², jenž zveřejňuje podpůrné materiály pro výuku pro studenty a vyučující a publikace Švece a Maňáka (2009) jenž uvádí klasifikaci výukových metod.

---

² Infogram – Portál pro podporu informační gramotnosti 2012. Dostupný z WWW: <<http://www.infogram.cz>>.

1. Region

1.1. Definice pojmu region

Obecně bychom mohli region definovat jako jistou územní jednotku, vymezenou určitými jedinečnými hranicemi, která se díky své jednotnosti v ní obsažených znaků odlišuje od ostatních územních jednotek. Region můžeme chápat jako klíčový koncept geografie, jeho definování se průběžně měnilo a vyvíjelo a to vždy vzhledem k převažujícím tendencím dané doby. Co je však všem tendencím společné je provázanost pojmu region s pojmem území, územní celek.

Měnily se jednak názory na vymezení a ohraničení daných regionů, ale také důvody pro jejich vymezení a proto bych v této kapitole chtěla předložit několik vybraných definic pojmu region tak, jak je ve své práci *Geografia miestnej krajiny v edukačným procese* uvádí Magdaléna Hasprová (2006). Region chápeme podle Vlčkové (1999) jako „nejvýznamnější místo střetu společenských, makrostrukturně se vyvíjejících změn a mikrostrukturně působícího člověka.“ Někteří autoři, například Sauer (1970), vymezují pojem kulturní region, což je „území kde zejména kultura, tedy náboženské vyznání, jazyk, architektura a řemesla, ovlivňuje teritoriální solidaritu území“. Harshorne (1959) vymezuje region jako „území se specifickou polohou, které se jistým způsobem odlišuje od jiných území, a které se rozprostírá tak daleko, jak se rozprostírá daný, vyčleňující znak. Roku 1987 Demek uvádí podobnou, avšak podrobnější definici než výše uvedená Harshornova. „Region je území (část krajinné sféry), které se souborem vlastností, stavů a jevů odlišuje od sousedních území, přičemž tato jednota je objektivní podmínkou a zákonitým výsledkem vývoje daného území“. Za velmi výstižnou považuje Hasprová též definici slovenských geografů Bašovského a Lauka z roku 1990, kteří uvedli, že „region je složitý dynamický prostorový systém, který vznikl na zemském povrchu na základě interakce přírodních a socioekonomických jevů“.

Chromý (2009) ve svém příspěvku v Geografických rozhledech vymezuje tři fáze vývoje základních přístupů k vymezení a definování pojmu region, které korespondují s vývojem geografie regionu jako takové:

1) tradiční geografie

Myšlenky tzv. tradiční regionální geografie, definované Vidalem de la Blanche, který se spolu se Sauerem stavil proti environmentálnímu či geografickému determinismu (tedy, že lidské aktivity jsou určované prostředím), převažovaly na konci 19. a v první polovině 20. století. Regiony byly chápány jako „přirozeně existující územní jednotky“, které se vyznačovaly svou specifičností (Vávra, 2010). Tento přístup předpokládal skloubení jedinečnosti přírody s unikátní kulturou dané oblasti. Důraz byl kladen zejména na detailní popis charakteristických a výjimečných vlastností regionu. Oblast však byla brána jako izolovaná jednotka a procesy v ní probíhající se téměř nevysvětlovaly, nehledaly se zákonitosti, proč jsou dané jevy takto rozmístěny, zjištěné poznatky o regionu se nezobecňovaly.

2) geografie jako prostorová věda

V tomto období (od 50. let 20. století) již region není brán jako „přirozeně existující reálná jednotka, ale jako způsob, jakým se organizují geografické informace“. Ke slovu se dostávají různé prostorové modely snažící se zachytit obecné zákonitosti. Popis regionu tak ztrácí na jedinečnosti a osobnosti. Autoři děl se zaměřili spíše na popis ekonomických a sociálních jevů, a to bez souvislosti s prostorovou determinací.

3) nová regionální geografie

Třetí směr chápání regionu se rozvíjí od 80. let 20. století a snoubí oba předchozí přístupy. Region definuje jako „tzv. sociální konstrukci a zabývá se tedy především tím jak společnost formuje prostor“. Důležité je zde i historické hledisko, protože region je brán jako vyvíjející se jednotka.

1.2. Regionalismus

Naše každodenní bytí, aniž si to připouštíme, se odehrává v několika regionech současně a záleží pouze na okolnostech jaký region je pro nás v daném okamžiku ten „vhodný“. Asi nejlépe si tento fakt uvědomíme, když bychom měli někomu, kdo pochází z jiného regionu než my, popsat odkud pocházíme a rozhovor by se odehrával mimo naše bydliště. Tak například v mém případě... Pokud povedu

takový rozhovor s člověkem, žijícím na Stříbrsku, pak má odpověď bude znít, bydlím v obci Kšice, vesnička u Stříbra. V případě, že tuhle informaci budu říkat osobě z Prahy, pak se omezím na sdělení žiji kousek od Stříbra, což je městečko poblíž Plzně. Při rozhovoru s cizincem v zahraničí pak již pouze uvedu, že žiji v Čechách, v západních Čechách a Plzeň uvedu spíše pro spojitost s vyhlášeným pivovarem. Na tomto příkladu jsem chtěla vysvětlit jakých podob může regionalismus u jednoho člověka nabývat. V určitých situacích je možné cítit se jako občan malé vesničky, jindy se hlásit k regionálnímu centru nebo vystupovat jako příslušník národa. A například na asijském kontinentě se pak podle mého názoru Ital, Němec, Rumun i Čech bude představovat a cítit jako Evropan, ztotožní se s tak velkým regionem.

Podle Chromého (2009) je třeba rozlišovat tzv. tradiční regionalismus a neoregionalismus. Tradiční regionalismus vychází ze snah odlišit daný region od ostatních, ukázat jeho významné charakteristiky, využít jeho vnitřního potenciálu a to za účelem jeho budoucího rozvoje. Často tyto snahy vycházely z hledání kořenů a pokoušely se navázat na historický vývoj dané oblasti. Pokusy o rozvoj daných regionů byly dotovány programy na podporu postižených či periferních oblastí apod. Naproti tomu neoregionalismus (neboli evropský regionalismus) pracuje s představou, že rozvoje nelze dosáhnout „shora“ podporou těchto slabých regionů, ale především „aktivizací vnitřního potenciálu těch oblastí a činností samotného regionu, podporou občanských iniciativ. Vzhledem k tomu to tvrzení je nutné, vychovávat občany, žáky k tomu, aby se o svůj region zajímali, aby o něm věděli podstatné informace, dokázali vystihnout základní charakteristiky oblasti.

1.3. Místní region

1.3.1. Místní region jako mikroregion

Místní region lze definovat mnoha směry a to především s přihlédnutím k účelu vymezení. Pro potřeby této práce je zjednodušeně chápán jako mikroregion, místo, které obyvatelé daného území chápou jako svůj domov a s daným územím se identifikují. Otázkou identifikace se budu zabývat později. Ztotožňuji se s Vávrou (2010) a jeho výkladem místa, kterou bych aplikovala přímo na pojem místní region.

„Jde o místo, kde jedinec žije, má svůj domov, pracuje, tvoří, relaxuje, identifikuje se s místem, setkává se v něm s dalšími lidmi, hledá, shromažďuje a uspořádává si pro sebe užitečné informace (vzdělává se) a vytváří si záznamy, získává zkušenosti, dozvídá se o žitém prostoru, žije v žitém prostoru a s žitým prostorem“. Důraz je pak kladen i na každodenní aktivity obyvatel oblasti.

Mikroregion, v našem případě území místního regionu, můžeme popsat různými definicemi. Hasprová (2006) jich ve svém díle uvádí několik. Vybrala jsem a cituji některé z nich. Mikroregion je

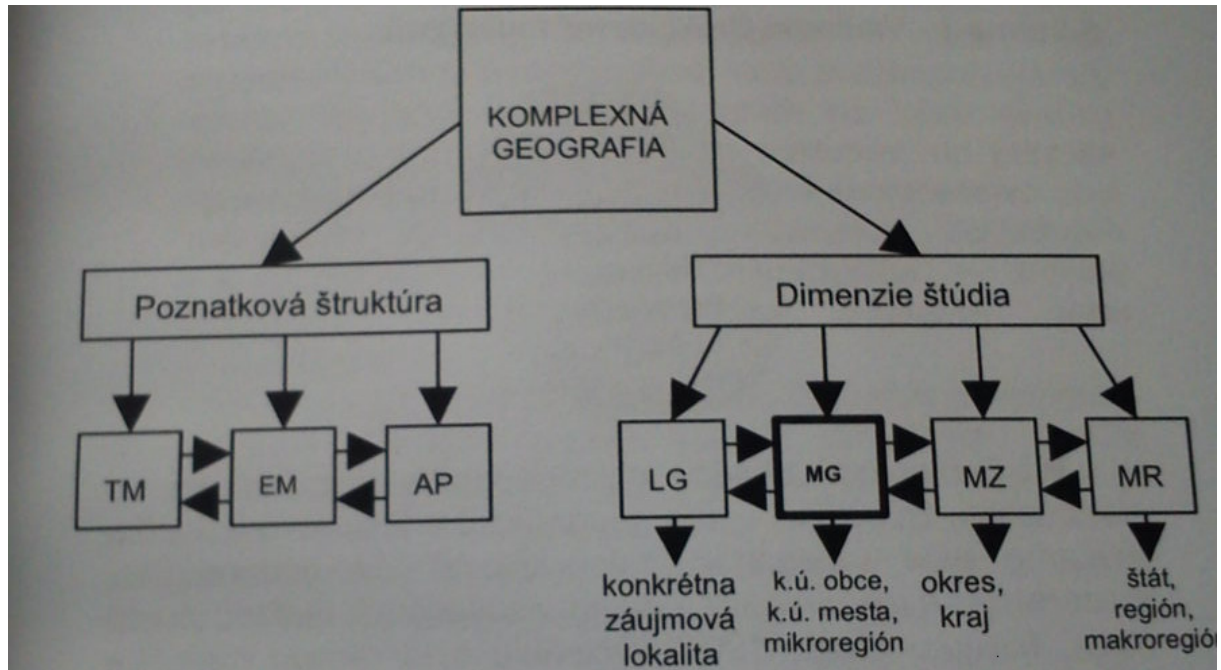
- „areál platnosti rutinních vazeb člověka v rámci jeho primárního percepčního teritoria na rozhraní lokální a regionální úrovně“ (Kandráčová a Michaeli, 1996)
- „elementární sociálně geografický region, ve kterém jsou navíc uzavřené regionální procesy, zejména dojíždka za prací a službami = vztahy, které se realizují každodenně (Hampl, Ježek Kühnl, 1976)
- podle Vencálka (2002) území přirovnatelné ke statistickým jednotkám NUTS 4 a NUTS 5 typickým pro Evropskou Unii, které odpovídají nižším a nejnižším úrovním administrativního členění státu.

1.3.2. Místní region jako objekt mikrogeografie

Studiem regionů malých rozměrů (mikroregionů) se podle Kandráčové a Michaeliho (in Hasprová, 2006) zabývá dílčí geografická disciplína mikrogeografie. Hasprová ve svém díle uvádí také schéma popisující členění tzv. komplexní geografie sestávající se z poznatků fyzické i humánní geografie a postavení mikrogeografie v rámci tohoto oboru. Strukturu (viz obr. 1) komplexní neboli integrální geografie lze členit podle Hasprové (2006) na základě dvou pohledů:

Obrázek 1

Vnitřní diferenciacie komplexní geografie a postavení mikrogeografie v ní

Zdroj: Hasprová (2006)

Pohled na členění poznatkové struktury

Zde vymezuje část teoreticko- metodologickou, nutnou pro každý vědní obor; část empirickou, ztotožňovanou s regionální geografii (poznatky zaměřené na určitý region); část aplikační, jež dané poznatky využívá v reálném životě na konkrétní oblasti.

Pohled na dimenzi studia

Za hlavní atribut pro toto dělení můžeme označit velikost daného území. „Mikrogeografie působí na takové taxonomické úrovni, která poskytuje metodologický model pro zkoumání průniku všech sfér prostředí a modifikací života v něm, přičemž akceptuje člověka i jako individuum“ (Hasprová, 2006). Tato definice tak určuje povahu objektů, modelů, které mikrogeografie studuje. Místní region, definovaný v kapitole 1.3.1, svou charakteristikou odpovídá těmto modelům. Je tedy zřejmé, že místní region lze zkoumat v rámci mikrogeografie.

1.3.3. Vymezení místního regionu

Podle uvedeného schématu můžeme za zkoumané zájmové území z hlediska mikrogeografie považovat katastrální území obce či mikroregion (region velmi malých rozměrů). Jeho studium stojí na pomezí úrovně mikroregionální a mezoregionální. Místní region je území, jehož velikost nelze přesně vyjádřit respektive se bude v mnoha případech lišit či měnit v průběhu studia a to na základě a v závislosti na charakteristikách, které budou zkoumány a podle úhlu pohledu a názoru zkoumajícího. Hranice místního regionu bychom mohli definovat jako rozhraní, které odděluje prostor, kde se lidé s daným regionem ztotožňují. Jádrem regionu, těžištěm dané lokality bude bezesporu obec, sídlo, ve kterém bydlí člověk či skupina lidí, kteří se oním regionem zabývají. Za periferii místní oblasti pak v mnoha případech můžeme označit extravilán katastru obce, to pokud mluvíme o vymezení místního regionu na základě charakteristik lokální úrovně (např. obslužnost linkami MHD). Někdy však bude nutné vymezit hranici regionu mikroregionální úrovně, což může v některých případech odpovídat až hranici okresu (např. dojíždka za prací). Názory autorů (Kancír, 1996, Kühnlová, 1998 in Hasprová, 2006) na velikost místního regionu se shodují. Jedná se o širší okolí školy a bydliště žáka - okres s užším zázemím vesnice či města. Podle mého mínění je velikost katastru obce pro vymezení místní oblasti nedostačující, avšak okres může být v mnohých případech naopak naddimenzovaný³. Navrhují tedy, aby si učitel zvolil velikost území podle toho, co bude s žáky studovat, jaký bude jejich společný výzkumný cíl.

Při vymezování místních regionů jako mikroregionů můžeme vycházet ze dvou základních přístupů. Za první přibližování se k tzv. přirozeným regionům (např.: Konstantinolázeňsko), za druhé vytváření regionů na základě určitých kritérií (např. administrativního členění, dojíždka za prací apod.). Nejideálněji by mělo dojít ke shodě mezi regiony vymezenými oběma způsoby. Nezpochybnitelným kladem vymezování místního regionu podle přirozených regionů je společná historie,

---

³ Rozlohy okresů se značně liší. Jako příklad uvádím rozlohy tří okresů České republiky napříč velikostním spektrem, Plzeň-město (125 km²), Strakonice (1032 km²), Jindřichův Hradec (1944 km²). Zdroj: ČSÚ, 2001

dlouhodobý vývoj území, společné rysy. Vymezení podle určitých kritérií nám dává možnost vybrat takový areál, respektive areál takové velikosti, která nám bude pro potřeby aktuálního zkoumání co nejvíce vyhovovat. Jako příklad uvádím dvojí možnost vymezení místního regionu na základě dojížděky za prací a na základě pěší dostupnosti kulturních památek. Poloha hranice těchto regionů by se jistě výrazně lišila, tím i velikost regionu. Avšak podle mého názoru se v obou případech jedná o region každodenních aktivit jedince, odpovídající kritériím pro vymezení areálu místní oblasti. Variabilita velikosti zájmového území v obou případech, vzniklá z důvodu odlišného účelu vymezení, tak dle mého mínění není chybou.

Jak už bylo zmíněno výše, pro potřeby komplexního poznání regionu, není důležité jen fyzicky vymežit a popsat daný region z hlediska fyzicko-geografických a sociálně-ekonomických charakteristik, tedy ukazatelů racionálně obhajitelných. Pro vyjádření významu místního regionu je při jeho zkoumání velmi důležitý i pohled na vnímání oblasti lidmi. Je nutné zaměřit se i na iracionální stránku věci, tedy například na identitu a *genius loci* místního regionu.

1.4. Genius loci

Genius Loci je pojem, se kterým se v posledních letech setkáváme stále častěji a jeho význam roste. Jak definovat *genius loci*? Podle Ivaničky (1997) „*Genius loci* umožňuje vyzdvihnout ty klíčové vlastnosti vztahů člověka s územím a jeho samoregulační mechanismy, které znamenají předpoklady rozvoje“. V souvislosti s tímto pojmem se nabízí otázka ochrany a uchování kultury, hodnot, které vytvořily generace předků místního regionu. Jančura (2001, in Hasprová 2006) poukazuje na to, že do krajiny je třeba vnést kromě účelu a funkce také symboly, protože právě ty umožňují, aby se člověk žijící na konkrétním místě jejich prostřednictvím identifikoval s územím, s místem, našel k němu vztah, ztotožnil se s ním. Je tedy důležité zaměřit se nejen fyzické objekty dané oblasti, na fakta, ale také na události, symboly, myšlenky apod. Právě tyto myšlenky by měly být předávány dětem již na základní škole, tak aby si žák vypěstoval ke svému regionu kladný vztah, aby skrze něj chtěl objevovat zákonitosti přírody, světa, žití, společnosti. Aby se rád do svého bydliště vracel, rozvíjel jej a snažil se jeho výjimečnost propagovat a zviditelňovat.

Pokud chceme poznat genia loci místního regionu, doporučuje Ivanička (1997) věnovat se při analýze regionu třem základním aspektům.

Geneticko-historický aspekt

Jak staré známé tvrzení říká, pokud chceš pochopit současnost a budoucnost, musíš se nejdříve dozvědět něco o minulosti místa. Každá událost totiž ovlivnila další vývoj a pochopit tento vývojový proces je základem pro pochopení historie i současnosti. Je velmi důležité, aby se člověk žijící na konkrétním místě seznámil s myšlenkami, událostmi, které ovlivnily život jeho předků, zhodnotil je a vzal si z nich ponaučení, neopakoval chyby a do budoucna se snažil vyvarovat stejných omylů.

Informační aspekt

Informace o daném území lze zjišťovat mnohými způsoby, protože již od pradávna lidé své myšlenky shromažďovali a předávali se je ve formě legend, pověstí, zvyků apod. Právě hledáním starých zpráv, jejich analýzou a následným propojením se současností se můžeme obohatit o myšlenky generací před námi a jsme schopni pochopit některé události, dokážeme se z nich poučit. Díky tomuto přístupu lze podle Ivaničky (1997) odhalit i slabá místa, bariéry rozvoje daného území. Informace by měly být uspořádány vždy logicky, přehledně, tak aby jejich přínos byl vždy maximální.

Synergetický aspekt

Zde autor zdůrazňuje, že skutečný smysl místa je dán nejen jeho objektivním významem, ale také významem subjektivním. Každý člověk má k místu nějaký vztah, je velmi důležité, jakým způsobem obyvatelé danou lokalitu vnímají, jestli převažují kladné či záporné tendence. Tento subjektivní náhled většiny lidí je často významným měřítkem, které ovlivňuje například rozhodovací procesy v oblasti ekonomického využití místní krajiny. Čím více lidí chová k území kladný vztah, záleží jim na vzhledu lokality, například rázu krajiny, ale i prezentaci v širším měřítku, tím „stoupá“ genius loci daného území. Ivanička (1997) tento jev zařazuje pod pojem „komplexní kvalita života“, kdy estetické a etické hodnoty místa, specifický smysl pro obyvatele dodávají místu na atraktivitě.

Dle mého názoru jsou právě tyto tři Ivaničkovy aspekty pro mikrogeografii, respektive geografii místního regionu, zejména v edukačním procesu

nepostradatelné. Pokud učitelé na základních školách a gymnáziích chápou či pochopí smysl vnímání regionu a jeho význam pro život dětí, zavedou výuku místního regionu do vyučování ve větší míře, zasluhují se tak současně i o rozvoj oblasti v budoucnosti. Kombinací těchto tří aspektů a obohacením výuky místního regionu o úkoly inspirované touto teorií předkládají žákům ucelený obraz o dané lokalitě, jež v důsledku, podle mého mínění, povede k upevnění pozitivních vztahů a identifikace jedince s územím.

1.5. Identita s územím

To co „trápí“ dnešní společnost, s čím se musíme vyrovnávat, učitelé při výuce nevyjímaje, je do jisté míry ztráta identity jedince s územím. V současné uspěchané době se stále častěji setkáváme s tím, že lidé berou místo, v němž žijí pouze jako fyzický prostor. Vnímají hmotné objekty, jevy, ale opomíjejí spiritualitu dané oblasti. Pro mnohé je místo, v němž člověk žije pouze prostorem geografické sféry. Ze společnosti se vytrácí pozitivní vazba jedince na místo, odkud pochází⁴.

Identitě území se věnuje Vencálek (1998 in Geografické informácie 5). Územní identitu definuje jako rozvojový fenomén, nezaměnitelnost, jednotu a shodu, především však harmonii v chování skupiny obyvatel daného území v konkrétním čase. Jedná se o aktivní a zodpovědný přístup lidí k prostoru i ostatním lidem, kteří v něm žijí. Jak docílit, aby obyvatelé cítili identitu s územím, ve kterém žijí? Pro to, abychom se mohli ztotožnit s určitou oblastí, s místem je třeba se o něm něco dozvědět, zajímat se o něj. Tomuto procesu bezesporu velmi dobře odpovídá jednak vhodná výchova a stejně tak edukační proces. Zde se přímo nabízí, aby podněty

---

⁴ Více se dané problematice věnuje Vávra (2010) v příspěvku *Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa*

k navození pozitivních vztahů k danému místu dostávali již žáci na základní škole a gymnáziu.

2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), byl do vzdělávací soustavy od roku 2007 zaveden nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let (RVP ZV, 2007). Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále je RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP jsou vypracovány pro všechny etapy školní docházky: předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách⁵.

2.1. Cíle vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) stanovil cíle základního vzdělávání na všech školách v republice. Vzdělávání má žákům „pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence⁶ a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání“ (RVP ZV, 2007). Mimo jiného má podněcovat žáky k tvořivému a logickému myšlení, k řešení problémů, dále je vést k otevřené komunikaci a má rozvíjet schopnost spolupracovat. Důležité je také rozvíjet vnímavost, citové vztahy k lidem, prostředí a přírodě a vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít

---

⁵ ŠVP si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP. Pro tvorbu ŠVP mohou školy využít tzv. *pro tvorbu školních vzdělávacích programů* (dále jen *Manuál*), který je vytvářen ke každému RVP. Manuál seznamuje s postupem tvorby ŠVP a uvádí způsoby zpracování jednotlivých částí ŠVP s konkrétními příklady. (RVP pro ZV, 2007)

⁶ Klíčové kompetence viz kap. 2.1.1

společně s ostatními lidmi. Pilíři RVP ZV jsou očekávané výstupy – činnosti, jež jsou prakticky zaměřené a využitelné v reálném světě. Vymezují nám jakým způsobem by žáci měli osvojené učivo⁷ využívat v běžném životě.

2.1.1. Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění ve společnosti.“ (RVP ZV, 2007) V základním vzdělávání jsou za klíčové považovány kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.

2.1.2. Vzdělávací obsah a průřezová témata

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí⁸. Tyto oblasti jsou tvořeny buď jedním vzdělávacím oborem a nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory. Součástí RVP jsou také průřezová témata, která vyjadřují oblasti aktuálních problémů současného světa a společnosti. Průřezová témata řadíme k významným a velmi důležitým částem základního vzdělávání. Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a propojují jednotlivé předměty mezi sebou. V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato témata: *osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova, mediální výchova.*

---

⁷ Učivo je v rámci RVP bráno jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů.

⁸ viz VÚP, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s.

Dostupný z WWW: < http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.>

2.1.3. Mezipředmětové vztahy

Mezipředmětové vztahy. Moderní pojem, ve vyučovacím kurikulu často zmiňovaný, avšak praktické využívání a prosazování mezipředmětových vazeb ve výuce není zcela automatické. Mezipředmětové vztahy na ZŠ souvisí velkou měrou s průřezovými tématy uvedenými výše. Výuka na 1. stupni ZŠ se řídí pravidlem co možná největšího využívání mezipředmětových vztahů daleko častěji než je tomu na druhém stupni. Například v prvouce žáci zkoumají své okolí, pozorují přírodniny prostřednictvím jednotlivých ekosystémů, čímž je zaručena interdisciplinálnost alespoň přírodovědných oborů a odstranění izolovanosti poznatků. Dalším kladem je snaha o zapojení vícero smyslů žáka, tak jak to požadoval již Jan Amos Komenský, například prostřednictvím nejrůznějších forem a metod výuky. Na 1. stupni, se tak v závislosti na tom, že téměř všechny předměty učí jeden pedagog, využívá častěji a s menšími realizačními obtížemi projektového vyučování, projektových dnů, didaktických her, výuky dramatem, otevřeného učení⁹ apod.

Problém nastává při přechodu žáků na 2. stupeň, kde je přírodovědné učivo rozděleno mezi jednotlivé předměty (přírodopis, zeměpis, fyzika...) Petrů (2009) tvrdí, že žáci, kteří do té doby pohlíželi na realitu komplexně, se „musí učit myslet v jednostranných řadách, tvořených izolovanými poznatkami, odpovídající individualistickému přístupu učitelů odborných přírodovědných předmětů“. Shodují se s Petrů (2009), že mezipředmětové vztahy jsou zejména na 2. stupni nedostatečně a nedůsledně realizované. Mnozí učitelé nevyužívají poznatků jiných oborů, které již děti znají. Učivo je tak často pouze formálně odprezentováno, učitelem či učebnicí, odzkoušeno a skutečné pochopení příčin a souvislostí je opomíjeno. V životě se žáci setkávají s problémy interdisciplinárního charakteru, což je v příkrém rozporu se stylem výuky předkládání hotových faktů, řešení a pouček, které nerozvíjejí žákovi schopnosti zobecňování, analýzy, syntézy poznatků, nepodněcují k samostatné úvaze a myšlenkové činnosti.

---

⁹ Více o problematice výukových metod Vohradský (2008)

2.2. Učivo o místním regionu

S učivem o místním regionu se žáci ve výuce setkávají již na 1. stupni ZŠ, především v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*. V rámci tematických okruhů *Místo, kde žijeme* a *Rozmanitost přírody* se seznamují s učivem a plní očekávané výstupy týkající se celků domov, škola, obec, místní krajina, okolní krajina, místní region. (viz obr. 2)

Obrázek 2 Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět

<p>MÍSTO, KDE ŽIJEME</p> <p>Očekávané výstupy – 1. období</p> <p>žák</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ <i>vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí</i>
➤ <i>začlení svou obec (město) do příslušného kraje a oblužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)</i>
➤ <i>rozliší přírodní a umělé prvky v okolní krajině a vyjádří různými způsoby její estetické hodnoty a rozmanitost</i> <p>Očekávané výstupy – 2. období</p> <p>žák</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ <i>určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu</i>
➤ <i>určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě</i>
➤ <i>rozlišuje mezi náčrtky, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokouli</i>
➤ <i>vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického</i>
➤ <i>zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích</i>
➤ <i>rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam</i>

Zdroj: VÚP, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s.

Dostupný z WWW: < http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.>

V rámci tématu *Rozmanitost přírody* se žáci mimo jiné učí ohleduplnému chování a ochraně přírody, seznamují se s přírodninami ve svém okolí, pozorují okolí bydliště,

školy a vyhledávají zákonitosti vztahů mezi organismy a mezi organismy a prostředím. (viz obr. 3)

Obrázek 3 Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a příroda

<p>ROZMANITOST PŘÍRODY</p> <p>Očekávané výstupy – 1. období</p> <p>žák</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ <i>pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích</i>
➤ <i>roztrídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě</i>
➤ <i>provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů</i> <p>Očekávané výstupy – 2. období</p> <p>žák</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ <i>objevuje a zjišťuje propojenost prvků živé a neživé přírody, princip rovnováhy přírody a nachází souvislosti mezi konečným vzhledem přírody a činností člověka</i>
➤ <i>vysvětlí na základě elementárních poznatků o Zemi jako součásti vesmíru souvislost s rozdělením času a střídáním ročních období</i>
➤ <i>zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů, zdůvodní podstatné vzájemné vztahy mezi organismy a nachází shody a rozdíly v přízpůsobení organismů prostředí</i>
➤ <i>porovnává na základě pozorování základní projevy života na konkrétních organismech, prakticky třídí organismy do známých skupin, využívá k tomu i jednoduché klíče a atlasy</i>
➤ <i>zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat</i>
➤ <i>založí jednoduchý pokus, naplánuje a zdůvodní postup, vyhodnotí a vysvětlí výsledky pokusu</i>
--

Zdroj: VÚP, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s.

Dostupný z WWW:

< http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.>

Na 2. stupni ZŠ je výuka místního regionu soustředěna především ve vzdělávací oblasti *Člověk a příroda*, zejména pak ve vzdělávacím oboru *Zeměpis*. S problematikou místní krajiny se žáci setkávají hlavně v tematickém okruhu *Česká republika*. (viz obr. 4). Učivo o místním regionu (RVP ZV, 2007) je koncipováno takto: zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení místního regionu, vztahy k okolním regionům, základní přírodní a socioekonomické charakteristiky s důrazem na specifika regionu důležitá pro jeho další rozvoj (potenciál x bariéry).

Očekávanými výstupy by měla být žáková orientace ve vymezené oblasti, měl by dokázat vymezit a lokalizovat oblast podle bydliště nebo školy, umět zhodnotit (přiměřeně svému věku) přírodní, hospodářské a kulturní poměry, možnosti dalšího rozvoje regionu a analyzovat vazby místního regionu k vyšším územním celkům. Při samotném vyučování však důležitou úlohu hraje učitel, respektive jeho přístup k dané problematice a k možnostem jejího řešení. Zvolením vhodných forem, metod a prostředků výuky, stanovením konkrétních cílů by měl žákovi pomoci dosáhnout naplnění očekávaných výstupů, týkajících se místního regionu.

Obrázek 4   **Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a příroda**

ČESKÁ REPUBLIKA
Očekávané výstupy
žák

- *vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy*
- *hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům*
- *hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu*
- *lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit*
- *uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států*

Zdroj: VÚP, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s.

Dostupný z WWW:

< http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.>

České geografické kurikulum je postaveno zejména na regionální a krajinné koncepci. Výuka místního regionu v ČR tak dává důraz především na odlišnost, vymezení vůči okolí. Vávra (2007, in Kletečka, 2011) přisuzuje velkou úlohu také koncepci místa¹⁰ ve výuce, jejíž důležitým přínosem pro geografické vzdělávání by byla složka výchovná (např. pochopit, jak se cítí cizinec v cizím městě, vztah

---

¹⁰ Koncepcí místa hraje ústřední roli v americké geografickém vzdělávání, klade důraz na to, jaký význam lidé přisuzují daným místům (Kletečka, 2011)

a pochopení historie z pohledu cizince či místního obyvatele). Tato problematika úzce souvisí s pojmem genius loci, identita s místem a přímo se nabízí pro práci s místním regionem.

3. Místní region ve výuce

3.1. Využití místního regionu ve výuce

V předchozí kapitole jsem se věnovala postavení učiva o místním regionu v rámci RVP ZV a v návaznosti na kapitulu číslo 1 je nutné si uvědomit a připomenout, že žáci by o svém regionu měli vědět co možná nejvíce a to hned z několika důvodů. Jedná se o jejich nejbližší okolí a předpokladem je, že žáci po vystudování školy a při hledání svého uplatnění ve společnosti zůstanou své oblasti věrni. Svou přítomností pak, samozřejmě v tom lepším případě, přispívají k rozvoji daného regionu. Je nutné a potřebné, aby si žáci uvědomili *genius loci* dané oblasti, aby se s ní dokázali ztotožnit. Místní region je bezesporu jednou z hlavních oblastí krajinné sféry, kterou by žáci měli ve školních lavicích poznat a poznatky si uchovat. Mělo by být samozřejmostí, aby obyvatel dané lokality znal místní názvy, dokázal popsat krajinu, věděl o její historii, zajímal se o aktuální dění v oblasti, uvědomoval si potenciál i možné bariéry rozvoje regionu, dokázal vyzdvihnout klady a pojmenovat zápory využití lokality, vyjmenoval podniky, které zaměstnávají jeho přátele apod. Tyto neoddiskutovatelné klady učení se o místním regionu jsou zřejmé a ve výuce na ZŠ hrají nezastupitelnou roli, nejsou však jediným benefitem, který místní region nabízí. Souhlasím s Markovou (2012), která ve své diplomové práci *Výuka místní krajiny ve výuce regionu na příkladu Lanškrounska* tvrdí, že se místní region „jeví jako průřezové téma z hlediska obsahu vyučování zeměpisu. Zkušený pedagog by měl být schopen většinu zeměpisných témat vhodně aplikovat právě na příkladu místní krajiny“. V následujícím textu se pokusím nastínit další přínos využívání místního regionu ve vyučování na ZŠ.

3.1.1. Místní region v oboru zeměpis

Pokud opomineme již diskutovaný význam učení se „o místním regionu“ nabízí se druhý pohled na využití místní krajiny a to učení se „na regionu“ případně učení se „regionem“. Pod těmito frázemi si můžeme místní region představit jako učební pomůcku, zároveň však jako prostředí, při výuce zeměpisných témat.

Vzdělávací obsah předmětu zeměpis je členěn do sedmi tematických okruhů: *geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie; přírodní obraz Země; regiony světa; společenské a hospodářské prostředí; životní prostředí, Česká republika; terénní geografická výuka, praxe a aplikace.* (viz příloha 1) Pokud si všechna tato témata s jejich očekávanými výstupy prostudujeme, zjistíme, že jejich výuka (až na regiony světa) může bez problémů probíhat na reálných příkladech vyskytujících se v místní oblasti. Naopak využití „opravdových“ rekvizit, které najdeme v okolí školy, bydliště žáka se přímo nabízí. Zde uvádím jen příklady, jaké výstupy lze naplňovat:

- Dokáže pracovat s mapami, plány, statistickými zdroji informací
- Osvojil si prvky topografické a kartografické terminologie
- Hodnotí objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, hledá zákonitosti průběhu, vyvodí souvislosti, odlišnosti těchto procesů a jevů
- Rozliší a porovná složky přírodní sféry, zkoumá jejich souvislost, podmíněnost, klasifikuje tvary zemského povrchu
- Poznává a rozliší důsledky vnitřních a vnějších procesů v krajině, jejich vliv na přírodu a společnost
- Porovná základní znaky lidských sídel, jejich funkce a provázanost s přírodou
- Zhodnotí strukturu a složky hospodářství, definuje rozmístění hospodářských aktivit v závislosti na lokalizačních faktorech
- Orientuje se v různých typech krajin, jejich funkcích, znacích
- Uvede a doloží příklady rizik a důsledků přírodních a společenských vlivů na životní prostředí
- Vymezí místní region podle zadaných kritérií
- Zhodnotí polohu regionu, jeho účast v organizacích, přeshraniční spolupráci

- Osvojí si základy praktické topografie a orientace v terénu

3.1.2. Místní region v ostatních vzdělávacích oborech RVP ZV

Zeměpis však není jediným vzdělávacím oborem v rámci RVP ZV, ve kterém jde plocha místního regionu využít. Pokud budeme vycházet z poznatků o významu poznávání místního regionu vypsanych v předchozích kapitolách, že je nutné objevovat, popisovat, hodnotit, analyzovat region ze všech možných pohledů, na všech úrovních krajinné sféry a lidské činnosti v něm probíhající, pak se nabízí možnost využití krajiny místní oblasti jako, jak již bylo zmíněno, průřezového tématu. Lze na něj pohlížet prostřednictvím mnoha vědeckých oborů a zařadit tak jeho studium do téměř všech předmětů na základní škole či nižším gymnáziu (dějepis, přírodopis, český jazyk, cizí jazyk, výtvarná výchova, hudební výchova apod.) a v rámci studia místního regionu naplňovat očekávané výstupy všech devíti vzdělávacích oblastí, nejen vzdělávacího oboru zeměpis, kam nyní místní krajina spadá. Nechci zde vypisovat možnosti v rámci každé vzdělávací oblasti, jak mikroregion, ve kterém žák žije, ve výuce využít. Vždy záleží na úhlu pohledu zkoumajících (tedy učitele a žáků), zda a do jaké míry se daným tématem v případě konkrétního regionu zabývat.

3.2. Výuka realizovaná prostřednictvím místního regionu

Z předchozího textu tedy dozajista vyplývá fakt, že výuka prostřednictvím místního regionu je vhodným prostředkem k uplatnění nejrůznějších mezipředmětových vztahů a zároveň naplnění očekávaných výstupů mnoha vzdělávacích oborů. Region, ve kterém žijeme, je žákům blízký a proto by učení se novým poznatkům, osvojování si nových dovedností prostřednictvím a v rámci tohoto místa mělo být motivující a v jistém směru snazší. Velkou úlohu zde hraje princip názornosti a technika osvojování si učiva prostřednictvím známého. Pokud tedy místní region označíme jako objekt zkoumání učitele a žáka, pak předmětem tohoto zkoumání může být jakákoliv přírodní, společenská, hospodářská či jiná složka

vyskytující se nebo fungující v daném regionu. Nástrojem pro toto zkoumání mohou pak být všechny činnosti vedoucí k naplnění výstupů či průřezových témat a k osvojení si klíčových kompetencí. Tyto výstupy či cíle je však vždy nutné vytyčit a smysluplně definovat učitelem před samotným zkoumáním. Opět pouze připomínám princip zvolení vhodné formy, metody a prostředků, jakými danou problematiku přiblížit studentům, protože se zdá být klíčem k úspěchu v celém edukačním procesu. Uvedu nyní pro vysvětlení příklad.

Žák (skupina žáků) má za úkol v rámci studia historie osídlení regionu zjistit odkud se lidé do regionu stěhovali. Výsledky šetření pak musí zpracovat a závěry vhodně zvolenou formou prezentovat ostatním spolužákům.

Pro zdárné splnění tohoto úkolu je zapotřebí osvojit si dovednosti jednak jazykové (například sepsání dotazníku, žádosti na městský úřad, použití pravopisných pravidel, dokázat vhodně zvolit otázky, reprodukovat výsledky spolužákům), dále komunikační (rozhovor), matematické (zpracování zjištěných dat do tabulek, vyhledávání dat). V rámci oboru *Informační a komunikační technologie* pak bude naplňovat například výstupy týkající se práce s počítačem, vyhledávání, třídění a hodnocení vhodnosti dat, tvorby prezentace. Ze zeměpisných dovedností se pak jedná o práci s mapou (směry odkud se lidé stěhovali). Žáci dále zdokonalují své schopnosti a dovednosti prostřednictvím průřezových témat *osobnostní a sociální výchova* (komunikace, kooperace), *multikulturní výchova* (lidské vztahy).

4. Návrh výuky místního regionu

4.1. SWOT analýza

SWOT analýza je jedním z vhodných názorů při úvahách o ekonomických, ale i jiných aktivitách. U návrhu toho, jak by měla výuka místního regionu na školách probíhat, se hodí také. Pomocí této analýzy se lze zamyslet nad silnými a slabými stránkami problematiky a nad příležitostmi a ohroženími, které konkrétní návrh skýtá.

Při tvorbě SWOT se vycházelo zejména z rozhovorů s kolegyněmi, které učí zeměpis na základních školách ve Stříbře a okolí. Data tak byla získána na základě kvalitativního získávání dat. SWOT analýzou jsem získala silné a slabé stránky, příležitosti a ohrožení, jež se týkají návrhu koncepce, jakým způsobem by měla probíhat výuka místního regionu na základní škole a nižším stupni gymnázií.

Silné stránky:

- Střídání nejrůznějších didaktických prostředků
- Využití mezipředmětových vazeb
- Naplňování klíčových kompetencí
- Napojení výuky na realitu

Slabé stránky

- Profesní a časová náročnost ze strany učitele
- Z hlediska použitých forem a metod výuky nutná finanční spoluúčast žáků

Příležitosti

- Spolupráce školy s obecním (městským) úřadem
- Spolupráce s organizacemi v regionu

- Možný budoucí rozvoj regionu na základě občanských aktivit (vzbuzení zájmu u žáků)
- Kvalitní prezentace školy na veřejnosti

Ohrožení

- Neochota ze strany vedení školy na změnu ŠVP
- Malý zájem ze strany studentů
- Nezájem ze strany firem, podniků soukromé a státní správy

Koncept výuky, který navrhuji, vychází především z mé osobní praxe a zkušeností. Přes neoddiskutovatelný význam tohoto učiva pro rozvoj všech oblastí žáka, ať už znalostní, dovednostní či osobní, mu velmi často není ve výuce přikládán velký důraz. Jako učitel zeměpisu na základní škole chápu, že učivo o místní krajině do mého oboru zapadá nejlépe. Navzdory tomu však můžeme vycházet z již zmíněné interdisciplinární povahy tématu a zamyslet se tak nad potenciálem místního regionu. Ve svém konceptu souhlasím s představou Čekala (2011), který se zamýšlí nad přínosem učiva místního regionu, klade důraz na praktickou rovinu výuky, rozvoj obecnějších dovedností a naplňování klíčových kompetencí v rámci RVP ZV. Neopomím však ani mezipředmětové vazby (v RVP reprezentované průřezovými tématy) a přikládá důraz hodně zvoleným formám a metodám výuky. Při koncipování návrhu výuky místního regionu jsem kladla důraz na tři základní aspekty- aspekt realizace výuky, aspekt prostředků výuky a aspekt cílů a obsahu výuky.

V následujícím textu se pokusím koncepci rozpracovat a shrnout požadavky na výuku učiva místního regionu na základní škole a nižším stupni gymnázií.

4.2. Realizace výuky

Již bylo zmíněno, že v rámci jednoho předmětu, nelze místní krajinu studovat hlouběji s větším záběrem témat. Studium místního regionu založené na osvojování si poznatků a dovedností z více oborů s sebou nese určitá úskalí.

Prvním problémem je požadavek na znalostní a dovednostní vybavení pedagoga, který studium řídí. Je nutné, aby učitel, který se do této výuky pustí, oplýval alespoň základními znalostmi z několika vědních oborů zároveň, nebál se nového a neznámého, věděl, kde informace najít a jak je správně využít. Znalosti pedagoga, které by si měl osvojit, pak můžeme rozdělit do dvou oblastí. Prvním okruhem jsou znalosti týkající se obsahu učiva místního regionu, znalosti z jednotlivých vědních oborů. Druhou skupinou jsou znalosti, respektive dovednosti, jež souvisí například se zvládnutím technické podpory výuky. Ať už se jedná o práci s počítačem, GPS, multimediálními zařízeními či jinými přístroji, o dovednosti s ovládnutím nejrůznějších programů, webových aplikací nebo jde o zpracování a prezentaci výsledků, měl by být učitel schopný a všem těmto nápadům otevřený.

Druhým úskalím je časová náročnost zvoleného přístupu. Pokud chci žáky učit stylem „podívejme se na problém ze všech úhlů pohledu a najdeme co nejvíce vztahů, využití, funkcí apod.“ je nutné si uvědomit, že toto prostě nelze provést v průběhu vyučovacích hodin jednoho předmětu, například zeměpisu. V návaznosti a jako reakci na tato úskalí navrhuji koncept výuky místního regionu jako pro žáky **volitelného předmětu**, zařazeného do ŠVP nejlépe v **devátém ročníku ZŠ či kvartě** nižších gymnázií, tedy ve chvíli, kdy již má žák za sebou látku týkající se jak přírodních a společenských složek krajiny, tak učivo o ČR a navíc se blíží ke splnění většiny výstupů zadaných v rámci RVP ZV ve všech devíti vzdělávacích oblastech. Výhodami tohoto způsobu důležitými pro realizaci výuky mimo jiné jsou: dostatečná časová dotace (2 hodiny týdně v průběhu celého roku, které budou v rozvrhu hodin postavené společně v jeden den) a nižší počet účastníků kurzu, tedy možnost efektivnější výuky.

V neposlední řadě musíme zmínit nejen náročnost vlastní profesní přípravy učitele, ale také náročnost přípravy vlastních výukových jednotek, materiálů, exkurzí apod. Vklad učitele je značný, je však třeba mít na paměti, že se v této koncepci klade důraz na spolupráci pedagoga a žáků, která povede k vytvoření souboru hodnotných myšlenek, znalostí, materiálů... o místním regionu. Není proto třeba se obávat, jak tomu bylo dříve a ve spoustě jednotlivých případů ještě stále je, že učitel je nositelem všech znalostí a musí je žákovi předat. Na tomto principu by výuka již neměla probíhat. V posledních letech se sice stále častěji objevují bakalářské a diplomové práce, které zpracovávají tematiku výuky místního regionu (uvedené ve zdrojích literatury), ale drtivá většina z nich je napsána „na tělo“ konkrétního regionu a je tedy využitelná vždy jen pro malé území republiky. Navíc spousta těchto prací se řídí pouze přístupem vedoucím k popisu přírodních a společenských sfér krajiny dle tradičního schématu vymezení, poloha, geologie, vodstvo atd., čehož bych se chtěla v navrhované koncepci vyvarovat. Některé práce například nezdůrazňují mezipředmětové vazby či nerozvíjejí klíčové kompetence žáka. K dalším záporům pak patří opomíjení *genia loci* a vnímání regionu lidmi zevnitř i z vnějšku či nedostatečné střídání forem, metod a prostředků výuky.

4.3. Prostředky výuky

Pod didaktickými prostředky výuky si můžeme představit vše, co vede a napomáhá k dosažení **cílů** vzdělávání. Jedná se především o **obsah** (jemuž se budu věnovat v následující kapitole), **principy, formy, metody a pomůcky**.

4.3.1. Cíle vzdělávání

Cílem základního vzdělávání je rozvíjet klíčové kompetence, poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělávání, orientovaného na situace blízké člověku a na praktické jednání jednotlivce. Tyto cíle můžeme označit jako obecné a jsou blíže specifikované v RVP ZV. Specifické cíle výuky učiva o místním regionu si volí učitel sám a to vždy **s ohledem na místní podmínky daného regionu**, měli by však vést k naplnění očekávaných výstupů. Zároveň by měl respektovat trend odklonu od velkého množství izolovaných dat a výkladového pojetí výuky. Naopak k dosažení

cílů ve své koncepci navrhuji dodržovat při výuce z hlediska obsahu princip **tematizace a integrace**.

4.3.2. Principy výuky

Dle portálu Infogram - Portálu na podporu informační gramotnosti (2012) principy neboli zásady výuky odrážejí základní zákonitosti procesu výuky, determinují obsah vyučování, vyučovací metody, formy a prostředky výuky a vyvíjí se v průběhu historie. Základními principy výuky podle Infogramu jsou:

- Vědeckost - poznatky odpovídají nejnovějším poznatkům vědy; učitel se musí stále vzdělávat
- Uvědomělost a aktivita – žáci by měli mít k výuce kladný vztah; je třeba rozvíjet jejich osobnost, nejen rozum

Doporučuji vycházet ze samostatné práce žáků. Jak tvrdil již Komenský: kdo se veze, nedává pozor na cestu, kdo řídí, dává pozor a sleduje, aby neupadl. Naučme žáky myslet samostatně, rozhodovat se na základě vlastního úsudku. Nechte práci na dětech a pouze řiďte jejich činnost. Tím, že u nich vyprovokujete zvědavost, zvýšíte i jejich aktivitu, povzbudíte je k tvořivému myšlení.

- Cílevědomost – každá činnost musí vést k naplnění žákových kompetencí; cíle musí být jasně stanoveny a zdůvodněny

V návaznosti na tento princip bych chtěla podotknout, že podle mého mínění, pokud žáci znají cíl své práce dopředu a dokážete je správně motivovat, jsou daleko aktivnější a k činnostem svědomitější. Tato zásada vede k tomu, aby žák porozuměl jednak učivu, jeho smyslu, ale i smyslu činností, které při výuce vykonává. Je nutné stanovit cíle, které jsou jasné, konkrétní, splnitelné a ověřitelné. Po dokončení práce a splnění cíle je vhodné dát dětem zpětnou vazbu a zhodnotit jejich snažení.

- Soustavnost – nové poznatky se musí opírat o předchozí, které tvoří základ; výstavba poznatků je vždy logická

Učivo by měl pedagog vždy uspořádat do logického systému, který však nemusí odpovídat zažitým standardům. Pokud naleznete souvislost a dokážete ji přenést žákům, je vhodné vytvářet i vlastní logické systémy a hierarchie.

- Postupnost – postup od lehčího k těžšímu, od blízkého ke vzdálenějšímu, od obecného ke zvláštnímu ...

Tento princip se zdá být velmi důležitý, avšak mnohdy nedoceněný. Žák by měl zvládnout nejdříve základ (základní učivo) a poté na něj nabalovat další vědomosti. Prosazují konstruktivistický způsob výuky, tedy postupné přidávání a propojování znalostí, vždy je na čem stavět, žák nikdy není nepopsaným listem.

- Trvalost – snaha, aby byly poznatky trvale udrženy v paměti, nutné je procvičovat a opakovat
- Názornost – nutnost zapojení smyslů

Zapojením co největšího počtu smyslů při objevování nových skutečností docílíte lepšího zapamatování. Nejen sluch a zrak, ale stejnou měrou i chuť, hmat, čich vedou k prohloubení zážitku a k upevnění nabytých vědomostí a dovedností. Nechme děti zkusit si, jak dané věci, nástroje a přístroje fungují, rozvíjíme tak jejich fantazii.

- Přiměřenost – obsah, rozsah a obtížnost učiva musí být přiměřené vyspělosti a předchozím znalostem žáků; důraz klást i na specifičnost jedince

Staré pořekadlo *Všeho s mírou* nám radí přiměřeně věku, schopnostem. Ve vyučovacím procesu klademe důraz také na přiměřenou náročnost, přiměřené tempo, vždyť vždy je lepší snaha o kvalitu nežli kvantitu.

- Spojení teorie s praxí – nutnost praktického využití; praxe je navíc kritériem ověření pravdivosti poznatků

Je nesmírně nutné, aby se učitel, který má snahu získat zájem žáků o výuky, těmito principy řídil. Pečlivým dodržováním pedagogických zásad však docílí nejen

zájmu žáků, nýbrž i kvalitních výsledků své práce a pocitu, že jeho snažení mělo smysl.

4.3.3. Formy výuky

Formou výuky rozumíme podle Žáka (2012) „uspořádání podmínek k funkční realizaci edukačního procesu, v jejímž rámci se používají různé výukové metody a didaktické prostředky.“ Lze je dělit podle charakteru výukového prostředí, délky trvání či vztahu k osobnosti žáka (Maňák, Švec, 2009). Učitel by měl vhodnou formu výuky zvolit na základě stanovených cílů, charakteru látky, znalostí žáků a v neposlední řadě možnostem (vybavení, legislativa). V konceptu výuky místního regionu navrhuji používat co největší množství forem tak, aby výuka byla co možná nejzajímavější. Dosáhneme tím také odstranění zažitých stereotypů, že výuka mimo školní učebnu je něčím zvláštním a za odměnu.

- Podle vztahu k osobnosti studenta

Pokud použijeme výuku hromadnou, kolektivní, pak zejména v první fázi výuky, kdy se zaměříme na zopakování a procvičení znalostí, které budeme při práci využívat a na kterých daná problematika staví. Je však nutné zvolit vhodné metody a neomezit se pouze na výklad, jak tomu u hromadné výuky často bývá. Vítaným zpestřením hromadné výuky může být například samostatná práce studentů. Tato forma výuky lze velmi dobře použít také ve fázi motivační. Pro samotnou „výzkumnou část“ studia je vhodnější použít formy skupinové výuky, která zabezpečí zapojení žáků vyšší měrou. Zejména pro domácí přípravu, ale nejen pro ni, se hodí výuka individualizovaná, jež staví na samostatnosti žáka pracujícího podle vlastního, předem daného programu. Tohoto principu výuky využívá i Daltonský typ školy. Žák si může zvolit vlastní pracovní tempo, podmínkou je splnit zadaný úkol do určité doby, která je stanovena učitelem (ten výuku pouze koordinuje).

- Podle charakteru výukového prostředí

Výuky ve třídě bych využívala zejména pro práci studentů, při níž je nutná přítomnost technické podpory (počítač, interaktivní tabule) či při zajištění klidného izolovaného prostředí. Doporučuji také častěji využívat jednak odborných učeben

a odlišných prostor, například knihoven, kde mohou žáci informace a data potřebná při výzkumu snadno sehnat. Další možností je využití dílen, pozemků atd., kde si studenti mohou některé předměty vyrobit či sami vypěstovat plodiny. Pro výuku o místním regionu bych v co největší míře využívala konkrétních možností daného regionu. Exkurze, výlety s nejrůznějšími zaměřeními rozmanitými náměty vedou ke zvýšení zájmu studentů a propojení s praxí. Záleský (2010) se ve svém článku v Geografických rozhledech zabývá problematikou terénní výuky. Kromě (v terénní výuce běžně využívaných) vycházek k procvičení tématických okruhů zaměřených na orientaci v terénu, zakreslování do map uvádí hlavní přínosy této formy výuky při získávání vědomostí a dovedností. Jedná se zejména o zvýšení efektivnosti výuky (lépe si zapamatujeme informaci, pokud při jejím ukládání do paměti vykonáváme určitou aktivitu, vědomosti jsou pak trvalejší, odpadá nutnost abstraktních představ), dále pak o osvojování geografických dovedností, klíčových kompetencí. Autor dále uvádí přínos po stránce integrace témat a v rovině motivační.

Otázkou však zůstává finanční náročnost pro žáky, jež však není předmětem práce. V neposlední řadě je nutné, zaměřit se důsledně i na domácí přípravu jednotlivých studentů, jež však nutně nemusí mít formu domácích úkolů. Nabízí se například vypsání soutěže či ročníkové práce, která bude plněna v delším časovém horizontu a učitelem průběžně kontrolována.

- Podle délky trvání

Jak už bylo zmíněno výše, pro potřeby mého konceptu navrhuji postavit předmět jako volitelný, realizovaný v odpoledním čase formou vícehodinové výukové jednotky v délce trvání 90ti minut. Klasická vyučovací hodina by nebyla dostačující. Při exkurzích apod. je však možné časový horizont prodloužit.

4.3.4. Metody výuky¹¹

V následujícím textu se budu zabývat vhodnými metodami, které doporučuji ve výuce místního regionu použít. Držím se klasifikace Maňáka a Švece (2009), kteří

---

¹¹ Dokument zabývající se tématem sepsala skupina autorů viz. Vohradský (2009) na FPE ZČU Plzeň

rozdělují metody klasické, aktivizující a komplexní a vybírám z nich metody odpovídající mému konceptu.

- Klasické metody

Mezi tyto metody řadíme **metody slovní**, například vyprávění, které bych používala spíše pro motivaci, oživení zájmu. Mysleme však na to, že každé vyprávění musí být poutavé, dynamické a s vhodně vystavěným dějem. Pokud vyprávění není naše parketa, můžeme si domluvit například besedu s člověkem, jež toto umění ovládá a přinese do problematiky nový vhled. Další slovní metodou je vysvětlování. Nejde však pouze o vysvětlení problému žákům ze strany učitele (jež je v některých případech nutné), ale daleko více jej můžeme použít v opačném směru, kdy žák vysvětluje např. svůj postup práce, princip fungování, návod, použitou metodu. Rozvíjí se tak zároveň jeho řečové dovednosti. Nepostradatelnou metodou je práce s textem. Žák by měl být schopen informace vyhledat a získaná data zpracovat (např. do tabulek, grafů...). Rozhovor bývá často velmi vhodnou metodou získání nových poznatků o daném tématu. Důraz však učitel musí dávat na formu vedení rozhovoru. Rozhovor do výuky zařadíme ve chvíli, kdy jsou již žáci vybaveni určitými znalostmi týkajícími se konkrétní problematiky.

Dalším okruhem jsou **metody názorně - demonstrační**. Sem řadíme například předvádění, pozorování či instruktáž. Při všech těchto přístupech je nutný slovní doprovod. Jedná se o metody, které opět navazují na předchozí zkušenost. I když jsou velmi jednoduché, jejich přínos bývá často značný a výsledek okamžitý. Více podnětů získávají žáci při využití **metod dovednostně - praktických**. V dnešní době, kdy jsou děti vystavovány mnoha vlivům a skutečný svět je často nahrazován elektronickým, je nutné výuku zaměřit na posílení praktických činností. (tedy motoriky). Nabízí se metoda napodobování. V edukačním procese je z výchovného hlediska vhodné napodobovat jak kladné, tak záporné příklady chování. Tohoto můžeme využít například ke zpracování tématu odpady (dramatizace scének občana, který třídí a který ne), k prezentaci výsledků práce (tvorba audiovizuálního záznamu – vystupování reportéra či hlasatele ve večerních zprávách) ... Doporučuji také využívat odborných učeben a provádět s žáky laboratorní pokusy, měření, experimenty, jež povedou k ověření jejich hypotéz. Dalšími produkčními metodami

mohou být například malba, hra na hudební nástroj, modelování. To vše, lze ve výuce místního regionu použít.

- Aktivizující metody

„Postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávací cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce žáků, přičemž důraz se klade na myšlení a řešení problémů.“ (Vohradský, 2009). Mezi tyto metody řadíme diskusi, jež vede ke konfrontaci nápadů, hypotéz a tvrzení, které je nutné si obhájit před ostatními, uvést vhodné argumenty. Nesmíme opomenout metody situační, kdy navozením situace odpovídající reálné události, nutíme žáka k přemýšlení, analýze, nalezení vhodného řešení. Tato metoda je však dosti náročná a proto je nutné žákům vytyčit cíl a v úvodu pomoci rady a jednoduchými návody. Hodí se jí využít např. při hledání technologických postupů (představ si, že jsi truhlář a máš za úkol.... Jak bys to provedl?). Podobnou metodou je metoda inscenační, kdy se žáci také učí modelovými situacemi a navíc zapojují své herecké umění. Je však důležité počítat s časovou náročností.

- Komplexní výukové metody

Zde bych chtěla doporučit zejména využití kooperativní výuky, tedy výuka založená na spolupráci, kdy je za výsledky práce oceněna skupina jako celek, avšak je kladen důraz na individuální odpovědnost žáků za jejich přínos pro skupinu. Dalším námětem je brainstorming, který se hodí k řešení konkrétních, ne příliš obecných cílů (např. Navrhněte, jak docílit, aby více lidí třídilo odpad). Principem je shromáždit co možná nejvíce nápadů (například k řešení problému) v celkem krátké době. Mezi tento typ metod patří také projektová výuka, při níž žáci detailně a do hloubky zabývají určitým tématem širšího záběru. Je nutné zvolit téma obecné, aby měli žáci možnost využít všech úhlů pohledu a zaměřit se na oblast, která je zajímavá. Kladem je vysoká mezipředmětovost a propojení s praxí. Projektová výuka by měla směřovat k vytvoření určitého výstupu, například výrobku, prezentace apod.

4.3.5. Pomůcky ve výuce

Mezi učební pomůcky můžeme zařadit vše, co pomůže ke splnění cílů výuky. Jedná se o zejména předměty, které pocházejí z reálného života, kopírují či napodobují skutečné objekty. Uvedme například přírodniny, vzorky materiálů, výrobky a výtvary, živé exempláře z rostlinné a živočišné říše, produkt, nástroje, přístroje, zařízení, jevy a děje, dále pak modely zobrazující daný předmět či princip, reálné budovy, památky. Jde také o vizuální – fotografie, obrazy, mapy, kresby na tabuli... či auditivní pomůcky – hudební záznamy, nahrávky zvuků zvířat, rozhlasové vysílání apod. Nesmíme vynechat ani televizní pořady, výukové filmy, odbornou literaturu, pracovní listy, trenažéry, soupravy pro experimenty (Dostál, 2009). Myslím, že je jen na fantazii učitele, kolik učebních pomůcek dokáže žákům nabídnout a zprostředkovat.

V dnešní době se ve výuce stále častěji využívá počítačových programů, internetu, webových portálů a do výuky se zavádí používání audiovizuálních a multimediálních zařízení, patří mezi ně žákem používané fotoaparáty, videokamery, interaktivní tabule apod. Použití těchto pomůcek má svá pravidla a opět platí pravidlo všeho s mírou, zvláště pokud se jedná o interaktivní techniku. Příkladem využití fotoaparátu je například dokumentace průběhu pokusu, realizace projektové výuky, vytváření prezentací, časopisů apod. videokameru lze použít obdobným způsobem nebo například k představení regionu atd. Interaktivní techniku bych navrhovala použít zejména v první fázi výuky při zopakování a oživení důležitých znalostí, dále pak při uskutečnění videokonference či prezentaci výsledků práce. Učitel by měl vždy zajistit proškolení a správné zacházení s těmito pomůckami. Počítačové programy a aplikace mají ve vyučování své zastoupení, učitel vždy musí posoudit, do jaké míry je obsah programu vhodný a jestli vyhovuje požadavkům na splnění stanovených cílů.

Aplikací, na kterou v příkladových úkolech kladu důraz je volně stažitelná aplikace Google Earth, jejíž přínos ve vzdělávání hodnotím jako velmi vysoký. Popisem prostředí a možnostmi využití ve vzdělávání se ve své práci zabývají Dominika Polehňová (2009) a Alexandra Pirklová (2011)

Tématem práce není popis této aplikace ani práce s ní, proto pro podrobné seznámení se a studium odkazují na autory uvedené výše. Google Earth je aplikace s velmi příjemným a pro děti intuitivním prostředím, jehož instalace je jednoduchá a uživatelsky nenáročná. Jednak poskytuje mapový obraz Země v dobré kvalitě, umožňují prohlédnout si významné budovy, památky ve 3D. Dále je možné pracovat s daty pořízenými přístrojem GPS¹² (jež bych v dnešní době pro výuku, hlavně sběr dat a práci v terénu označila za nutné vybavení všech základních i středních škol). Do aplikace tedy můžeme importovat dat navigačních bodů, tras. Dalšími možnostmi jsou měření vzdáleností, tvorba bodů a tras na mapových podkladech (body lze doplňovat o popisky, obrázky) a další funkce. Použití tohoto programu bych doporučila všem pedagogům¹³.

V příloze 2 uvádím seznam materiálů věnující se problematice práce s aplikací Google Earth, přístroji GPS, interaktivní tabulí.

4.4. Shrnutí

V předchozím textu jsem se pokusila vypsát doporučení, jakým způsobem by výuka regionu na ZŠ mohla probíhat. Jednoduše řečeno a shrnuto v několika bodech, je nutné dbát na:

- Podmínky místní oblasti, specifičnost (co nám nabízí)
- Plnění klíčových kompetencí
- Mezipředmětové vztahy, mezioborovost
- Vhodné zvolení cílů

---

¹² O použití GPS ve výuce viz. Šmerda (2012)

¹³ Lze samozřejmě využít i jiných aplikací, avšak podle mého názoru je Google Earth jednou z nejpřehlednějších, pro žáky velmi zajímavých a dobře ovladatelných, na základní škole plně dostačujících. Jako další software uvádím ArcGis Explorer viz. Pluskalová (2012)

- Tematičnost a integraci
- Vhodné prostředky výuky
- Využívání moderní didaktických pomůcek
- Aktivní přístup a nadšení učitele i žáků
- Oproštění se od stereotypu, zajímavá témata
- Snaha o vytvoření kladného vztahu žáka k místnímu regionu

5. Návrhy a zpracování tematických okruhů pro výuku místního regionu

V poslední části své práce se budu věnovat předložení návrhů již konkrétních tematických úkolů, jež lze využít ve výuce místního regionu. Jak již bylo zmíněno dříve, struktura nebude odpovídat tradičnímu schématu členění geografického učiva. Témata mají interdisciplinární charakter a průběh samotného zpracování žáky vyžaduje globální přístup. Témat, která lze tímto způsobem s dětmi probírat, je nepřeberné množství. Myslím však, že každý z učitelů by měl vymyslet vlastní témata s přihlédnutím ke specifikům dané oblasti. Mnou prezentované ukázky jsou brány jako příklady, náměty do vyučování a mají odrážet, jaký charakter by podle mého názoru měly úkoly týkající se výuky místního regionu mít.

Při zpracování jednotlivých návrhů jsem inspiraci čerpala jednak z již publikovaných diplomových a bakalářských prací, které jsou uvedené v použitých zdrojích, dále pak z publikace *Život v našem regionu* od Kühnlové (2007). Úkoly jsou však vždy vlastní. Materiály se jsou sestaveny jako kombinace metodických poznámek pro učitele a samotných úkolů pro žáky. V poznámkách pro učitele naznačuji, jak s danou tematikou pracovat, vymezuji cíle, které budou naplněny.

Při zpracovávání dalších úkolů by podle mého doporučení měli učitelé využívat stejný postup, tedy vytyčení cílů a očekávaných výstupů. Koncept výuky musí vytvořit učitel vždy sám tak, aby pasoval na konkrétní vymezený region a témata tak byla zvolena podle funkce a perspektiv dané oblasti (např. cíle a výstupy pro místní region rozkládající se na území Prahy budou značně odlišné od koncepce místního regionu školy na území venkova jihomoravského kraje).

V první řadě by měl učitel shromáždit dostatek informací o daném regionu. Navrhuji najít na internetu územně analytické podklady (například pro ORP), které obsahují užitečné a aktuální informace o regionu, včetně tematicky zaměřených SWOT analýz. Po prostudování těchto materiálů je nutno zvolit témata, kterými se budete s dětmi zabývat. Doporučuji v této fázi přípravy vytvořit databázi zdrojů dat o

daném regionu, zaměřenou na vybraná témata. Databáze by měla obsahovat jak tištěné publikace, články, periodika, mapové podklady, tak i zdroje dat na internetu (mapové portály, portály úřadů, zdroje statistických dat) a další zdroje informací, které by se daly využít, zejména pak lokálního charakteru (místní tisk, informační letáky, programy kin, kontakty na místní organizace, webové stránky firem v regionu ...). Doporučuji pro každého žáka vytvořit jakýsi atlas, soubor map obsahující mapy regionu různých měřítek a různého obsahu. S tímto souborem by se pak žáci měli naučit průběžně a automaticky pracovat. Jelikož budou žáci s touto databází pracovat je nutné seznámit žáky s povinností uvádět při své práci všechny zdroje informací a respektovat tak ochranu duševního vlastnictví. Tuto povinnost je zapotřebí důsledně dodržovat a nutnost uvádět jednoduchou citaci postupně zavést u žáků jako samozřejmý jev. Po vytvoření databáze následuje stanovení cílů výuky (např. vytvoření turistického průvodce, časopisu o problémech v regionu, prezentaci zajímavostí, filmu ...) a očekávaných výstupů.

5.1. Očekávané výstupy předmětu

Očekávané výstupy navrhovaného předmětu slouží pouze jako námět a základ, musí vždy odpovídat konkrétním potřebám učitelovi koncepce. Učitel by měl výstupy koncipovat tak, aby žákovi přinášely dovednosti, zkušenosti a vědomosti uplatnitelné v reálném životě. Návrh těchto výstupů uvádí Kühnlová (2007). Tyto výstupy jsem upravila a doplnila o vlastní. Vhodné je též uplatnit i výstupy z oblastí RVP ZV. Nejde však o kompletní výčet, jedná se o důležité očekávané výstupy, které žák splní po absolvování výuky s použitím uvedených příkladových materiálů. Očekávané výstupy by se měly týkat jednak učiva o místním regionu, jednak schopností, které žák nabude při činnostech na daných úkolech (vzhled výstupů – textů, prezentací; forma mluveného projevu).

Žák dovede:

- ✓ popsat polohu regionu na mapách různých měřítek
- ✓ popsat základní rysy a charakteristiky regionu

- ✓ zhodnotit výhody či nevýhody polohy regionu
- ✓ vyjmenovat nejvýznamnější památky regionu
- ✓ uvést možnosti využití vodních zdrojů k rozvoji místního regionu
- ✓ navrhnout jednoduchá opatření vedoucí ke snížení spotřeby vody v domácnosti
- ✓ zhodnotit dopravní dostupnost jednotlivých částí regionu, výhody, nevýhody této dostupnosti
- ✓ vyjmenovat plodiny, které se v regionu pěstují a uvést možnosti využití a zpracování
- ✓ sestavit, provést, zpracovat a vyhodnotit jednoduchou anketu a dotazník
- ✓ sestavit věkovou pyramidu města, ve kterém žije
- ✓ pracovat s aplikací Google Earth (vytvořit nové body, trasu)
- ✓ pracovat s přístrojem GPS v terénu
- ✓ vytvořit jednoduchou prezentaci v programu PowerPoint
- ✓ se vyjádřit kultivovaně, výstižně, jazykovými prostředky vhodnými pro danou komunikační situaci
- ✓ odlišit spisovný a nespisovný projev a vhodně užívá spisovné jazykové prostředky vzhledem ke svému komunikačnímu záměru
- ✓ se zapojit do diskuse, řídí ji a využívá zásad komunikace a pravidel dialogu
- ✓ vyhledat, zpracovat a vyhodnotit data
- ✓ vyjádřit funkční vztah tabulkou, grafem

- ✓ uplatnit základní estetická a typografická pravidla pro práci s textem a obrazem
- ✓ pracovat s informacemi v souladu se zákony o duševním vlastnictví
- ✓ zpracovat a prezentovat na uživatelské úrovni informace v textové, grafické a multimediální formě
- ✓ objasnit potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám
- ✓ uvést příklady kladných i záporných vlivů člověka na životní prostředí a příklady narušení rovnováhy ekosystému
- ✓ vytvořit přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu

5.2. Zpracování tématických celků

Při zpracovávání jednotlivých úkolů doporučuji nepředávat informace v kompletní formě. Navrhuji předložit databázi zdrojů, ze kterých žáci mohou čerpat. Stejně tak je na studentech, aby se pokusili (s učitelskou pomocí) vymyslet způsob řešení daného problému, například jak sestavit model, jak změřit vzdálenost ... Každá činnost by měla být řízena buď samotným učitelem nebo určeným žákem tak, aby vždy vedla k naplnění klíčových kompetencí, rozvoji osobnosti žáka, jeho komunikačních schopností, k rozvíjení schopnosti vést diskusi, obhájit vlastní názor. Žáci by si v průběhu výuky během roku měli vyzkoušet více rolí (stát se členem realizačního týmu projektu, stát se moderátorem, pracovat sám na vlastní zodpovědnost, vést a řídit práci několika svých spolužáků ...). V následujícím textu uvádím příklady úkolů týkající se učiva o místním regionu.

5.2.1. Kde se nacházíme?

Cíle

Vytvořit návrh památníku (plastiky) označující místo kudy prochází významný poledník (rovnoběžka)

Vytvořit schéma shrnující výhody a nevýhody polohy regionu.

- ✓ **Z mapy vyčtěte, které poledníky a rovnoběžky prochází vaším regionem.**
Žáci pracují se souborem tištěných map, využijí mapových portálů
- ✓ **Pomocí přístroje GPS v terénu ověřte pravdivost zjištěných údajů.**
Práce s přístroji GPS by měla být v dnešní době samozřejmostí a žáci by se těmto dovednostem měli učit co nejdříve. Jako vhodná technika, jak učit děti pracovat s přístrojem GPS, která zároveň motivuje, je hra založená na principu geocashingu.
- ✓ **Pomocí mapy a GPS se pokuste vyhledat v krajině takové místo, které by vyhovovalo umístění viditelného označení, že tímto místem prochází určitý poledník či rovnoběžka. Toto stanoviště vyfotografujte a zaneste jako bod do GPS. Souřadnice bodu z GPS následně přeneste do aplikace Google Earth a mapu uložte jako soubor KML.**
- ✓ **Pokuste se navrhnout, jak by památník, zobrazení, označení mohlo vypadat (nakreslete či vymodelujte).**
Návrhy spolu s průvodním dopisem je možno poslat na obecní či městský úřad jako možnost turistického využití oblasti.
- ✓ **Z autoatlasu vyčtěte hlavní silniční a železniční tahy procházející vaším regionem, napojení na dálniční síť, nejbližší hraniční přechody.**
Diskutujte o možných výhodách či nevýhodách dopravní dostupnosti regionu v co nejširších souvislostech (co to znamená pro rozvoj regionu, zda jsou všechny části regionu stejně dostupné), přitom vytvořte na tabuli schéma zobrazující hlavní výhody, nevýhody. Dbejte na dodržování pravidel diskuse a správnou

formu obhajoby vlastních tvrzení žáků. Konečné schéma překreslete a prezentujte v prostorách školy.

5.2.2. Voda v regionu

Cíle:

Vytvořit soubor aplikace Google Earth se zdroji bodového znečištění vodních toků regionu.

Vytvořit výstavu fotografií zachycující místa při povodni a několik let po povodni. Diskuse o opatřeních vedoucích ke snížení spotřeby vody v domácnostech. Ze zjištěných údajů vytvořit informační panel o vodě v krajině.

- ✓ **Zopakuj si základní pojmy týkající se říční sítě a vodních děl v krajině.**
Pro představu uvádím příklad aktivity (viz příloha 3). Můžete například využít aplikace Smart notebook, jež slouží pro tvorbu materiálů určených k prezentaci prostřednictvím produktů interaktivní tabule Smart Board¹⁴ Materiál zaměřen na opakování pojmů týkající se říční sítě a vodních děl v krajině.
- ✓ **Z mapy vyčti názvy největších vodních toků a jejich přítoků v regionu.**
Žák pracuje se souborem učitelem vytvořených map.
- ✓ **Na internetu zjisti, kdo patří mezi hlavní znečišťovatele vod v regionu. Jejich polohu zanes do aplikace Google Earth a vytvoř tak mapu bodových zdrojů znečištění vod v regionu.**
- ✓ **Pozorováním v terénu srovnajte, jak vypadá říční koryto ve městě a mimo město v otevřené krajině. Liší se? Proč? Zdokumentuj a popiš rozdíly.**
Žáky je třeba navést na rozdíly ve tvaru koryta, způsobu úpravy terénu a důsledcích těchto úprav.

---

¹⁴ Více o tvorbě materiálů pro interaktivní tabule Smart Board naleznete v práci Cupákové (2010)

- ✓ **Postihly váš region někdy záplavy? Pokuste se sehnat fotografie zaplavených lokalit a stejná místa vyfotografuj dnes. Co se změnilo? Popište a vytvořte výstavu paralelních fotografií s komentářem.**
- ✓ **Zjistěte, odkud odebírá vaše domácnost pitnou vodu (obecní vodovod, vlastní studna, vrt).**
- ✓ **Zjistěte jaká je spotřeba vody ve vaší domácnosti za týden a navrhní způsoby či opatření, kterými by tvá rodina mohla spotřebu pitné vody snížit. Spotřebu vody odečtou žáci z vodoměru.**
- ✓ **Ve třídě data zkompletujte a vytvořte grafy zobrazující množství spotřebované vody v jednotlivých domácnostech. Diskutujte o navržených opatřeních na snížení spotřeby pitné vody v domácnosti.**
Nechte žáky vyslovovat své názory a obhajovat jejich proveditelnost v praxi.
- ✓ **Které aktivity ve volném čase lze s vodou v regionu spojit? Jsou ve vašem regionu zastoupeny? Pokud ne, proč? Navrhněte, jak by jejich zavedení mohlo přispět k rozvoji místní oblasti.**
- ✓ **Výsledky jednotlivých aktivit zpracujte a vytvořte informační panel o vodě v krajině.**
Při zpracování panelu dbejte jednotnou úpravu jednotlivých aktivit. Zvolte vždy jednoho nebo dva žáky, kteří budou za formu výsledného panelu zodpovědní a budou práce řídit.

5.2.3. Moji spoluobčané

Cíle:

Zhotovit věkovou pyramidu (strom života) některých konkrétních měst místního regionu

Uspořádat besedu s příslušníkem jiného národa žijícího na území místního regionu.

Připravit, s pracovníkem úřadu práce vyplnit a následně vyhodnotit dotazník týkající se nezaměstnanosti v regionu.

✓ **Co víte o SLDB?**

Pokuste se dát se žáky dohromady co nejvíce informací, prohlédněte si stránky ČSÚ a výstupy z posledních sčítání.

✓ **Pokuste se vyplnit formuláře posledního SLDB. K čemu data slouží?**

✓ **Na stránkách ČSÚ vyhledejte data o obyvatelstvu vašeho regionu a pokuste se sestavit věkové pyramidy obyvatel několika obcí oblasti. Narýsujte je a vhodně je graficky ztvárněte. Připojte popis a porovnejte věkové pyramidy jednotlivých obcí. Jaké důsledky plynou z různého tvaru stromů života? Pro tuto aktivitu doporučuji okomentovat příklad věkové pyramidy a nechat žáky vyvodit postup, jak by strom života zhotovili.**

✓ **Znáš nějaké spoluobčany, kteří jsou rozdílné národnosti? Pokuste se jednoho z nich kontaktovat a požádat jej o uskutečnění besedy na téma „ Jiný kraj, jiný mrav“. Připravte si otázky do diskuse. Vyberte moderátora besedy a pořídte ze setkání videozáznam. Důležité je připravit i zázemí pro konání takového setkání.**

Koordinujte práce žáků souvisejících s přípravou besedy, společně vytvořte plán činností, které je nutné provést, seznam úkolů pro každého žáka. Je vhodné zřídit realizační tým, jenž si rozdělí funkce, úkoly a jehož členové budou za přípravu a průběh besedy zodpovídat.

✓ **Z dat ČSÚ zjisti, jaká je nezaměstnanost ve vašem regionu**

✓ **Domluvte si schůzku na ÚP a zjistěte následující: kolik uchazečů eviduje ÚP, jaká je vzdělanostní struktura uchazečů, o které uchazeče je zájem (dle typu vystudované školy, dosažené úrovně vzdělání), kolik míst ÚP nabízí, o jaká zaměstnání se jedná.**

Dbejte na správnou formu vedení rozhovoru na úřadech tak, aby si děti osvojily pravidla komunikace s úředníky.

✓ **U výchovné poradkyně zjistěte informace o tom, na které školy se za posledních pět let hlásí absolventi vaší školy.**

✓ **Porovnejte zjištěná data? Je mezi nimi nějaká závislost? Měla by být?**

- ✓ **Dokážete odhadnout, na jaké školy by se absolventi měli hlásit, aby po studiu našli uplatnění na trhu práce ve svém oboru?**
- ✓ **Diskutujte o zjištěných faktech, obhajujte své názory, uvádějte vhodné argumenty.**

5.2.4. Zemědělská výroba v regionu

Cíle:

Vytvořit soubor aplikace Google Earth zobrazující sídla firem zaměřující se na zemědělskou činnost.

Vytvořit prezentaci s názvem „Co se u nás pěstuje“.

Návštěva jednoho zemědělského podniku a vytvoření návrhu na jeho představení.

Vytvořit výstavu lokálních zemědělských produktů, které lze v regionu koupit v obchodech.

- ✓ **Na serveru risy.cz najdete seznam ekonomických subjektů ve vašem regionu. Zjistěte, které z nich se věnují zemědělské činnosti. Vypište je i se sídlem a vytvořte vrstvu těchto bodů v aplikaci Google Earth.**

Informace o hospodářské činnosti naleznou jednak na uvedeném portále, jednak na oficiálních stránkách firem či na portálech uvádějících seznam firem v ČR.

- ✓ **Pokuste se vypracovat úkol, který uvádí anglicko-české ekvivalenty jednotlivých nejběžnějších pěstovaných plodin (viz. příloha 4)**
- ✓ **Průzkumem okolí zjistěte, které plodiny se pěstují na polích a loukách ve vašem regionu.**
- ✓ **Ve skupinách si plodiny v regionu pěstované rozdělte a zjistěte tyto informace: vzhled plodiny, využití, zpracování, zajistěte ukázkou a z daných výstupů vytvořte prezentaci „Co se u nás pěstuje“.**

Je nutné přesně zadat, co bude výsledná prezentace obsahovat, nezapomeneme na uvádění zdrojů informací, ze kterých žáci při práci čerpali.

- ✓ **Ze seznamu subjektů podnikajících v zemědělství vyberte jeden, který by vás zajímal. Pokuste se domluvit si exkurzi. Připravte si otázky do dotazníku zjišťujícího informace o účelu podnikání, činnostech zaměstnanců, odbytu plodin, výrobků, potravin ... V průběhu exkurze pořizujte video či fotodokumentaci a vytvořte představení podniku s názvem „ Jak to chodí v ...“**

V podniku zjistěte, zda je možné pořizovat v průběhu exkurze obrazový materiál, koordinujte jednání žáků s konkrétní firmou.

- ✓ **Ve dvojicích se vydejte do různých obchodů, ale i supermarketů a proveďte průzkum, které potraviny a výrobky pocházejí od místních dodavatelů (dodavatelů z vašeho regionu). Zapište ceny těchto produktů a porovnejte je s cenami srovnatelných výrobků pocházejících mimo váš region.**
- ✓ **Vytvořte výstavu lokálních zemědělských produktů a diskutujte o cenách ve srovnání s dováženými z jiných regionů či zemí. Liší se tyto ceny? Proč? Jaké výhody plynou z koupě lokálních produktů?**

5.2.5. Něco z historie i současnosti

Cíle:

Provedení a vyhodnocení školní ankety zjišťující informovanost žáků o významných osobnostech historie i současnosti regionu.

Instalace modelu regionu místní oblasti s naaranžovanými modely památek, doplněného o soubor aplikace Google Earth zobrazující doplňující informace o zobrazených památkách.

Publikace článku o výletu po vybraných památkách regionu v místním tisku.

- ✓ **Připravte si referáty o důležitých osobnostech historie i současnosti regionu. Nesou nějaké památky, budovy, kulturní zařízení, festivaly, místa jejich jméno? Z jakého důvodu?**

Je na učitelích, které osobnosti pojící se s regionem nakonec upřednostní, měl by však brát zřetel zejména na vlastní iniciativu a zájem samotných žáků. Děti je třeba motivovat tak, aby osobnosti hledali ve všech odvětvích lidské činnosti.

- ✓ **Proved'te školní anketu o tom, zda žáci znají tyto osobnosti? Diskutujte o výsledcích.**

Žáci mohou například vyhotovit plakát, který ponese symboly spojené s touto osobou a mohou tak svým spolužákům při anketě pomoci si vzpomenout na určitá slovní spojení pojící se s konkrétní postavou historie či současnosti a osvěžit tak jejich paměť.

- ✓ **Navrhněte jakými způsoby lze jejich jména a přínos regionu zviditelnit a přiblížit mladým lidem zábavnou formou.**

Při této aktivitě učitel nechá vše v režii samotných žáků, pouze zadá časový limit, kdy mají sdělit své návrhy. Průběh sledujte a na konci snažení společně shrňte nejen výsledky, ale také formu a způsoby, jaké žáci používali. Upozorněte na chyby, vyzdvihněte klady komunikace, způsobu práce.

- ✓ **Sežeňte fotografie památek vaší oblasti. Pokuste se je vymodelovat (z kartonů, krabiček od potravin, nejrůznějších druhů papíru, s použitím škrobu, lepidla ...). Model nabarvěte.**

Pro tuto aktivitu ponechte dostatek času jak na zpracování, tak na prezentaci konkrétního výtvaru. Motivujte a podporujte fantazii potřebnou k vytvoření modelu.

- ✓ **Na vhodném místě ve škole umístěte dostatečně velký model tvaru území regionu vytvořený například vymezením jeho hranic a zanesením hlavních sídel. Do tohoto modelu umístěte vaše návrhy s popisky.**

- ✓ **Shromážděte také informace o památkách a vepište je jako popis bodů vytvořené vrstvy památek v regionu v aplikaci Google Earth. K výstavě umístěte počítač a nechte spolužáky, aby si sami vyhledali informace o jednotlivých stavbách.**

K výstavě určete žáky, kteří budou návštěvníkům ze strany spolužáků pomáhat s obsluhou programu Google Earth.

- ✓ **Vyberte několik památek regionu a naplánujte celodenní výlet. Trasu s jednotlivými zastávkami zaznamenávejte do přístroje GPS a poté data nahrajte do Google Earth. Jednotlivé body popište. Mapu označující trasu**

vytiskněte a doplňte vyprávěním o průběhu výletu.

Výstupem by měl být článek s vlastními názory žáků uveřejněný v místním tisku, doplněný vytvořeným mapovým výstupem a fotografiemi.

5.2.6. Odpady – jak to s nimi vypadá

Cíle:

Průzkum výskytu černých skládek v okolí.

Vyhotovení souboru aplikace Google Earth zobrazujícího rozmístění nádob na tříděný odpad.

Prezentace výsledků školní ankety zjišťující informace o třídění odpadu v domácnostech.

Vytvořit hru o odpadech podle zadaných kritérií s názvem „Kam se mnou“. Prezentace o příkladech výrobků vyskytujících se v regionu, které lze vyrobit z tříděného odpadu.

Na úvod zvolte nějakou jednoduchou hru (například známou hru Na Oběšence), kdy je úkolem třídy uhodnout slovo skrývající se v tajence, kterým se pak zabývají, je tedy cílem. Nutno vhodně motivovat a podporovat jejich hravost vlastní spontánností. Hádaným slovem je ČERNÁ SKLÁDKA

- ✓ **Co znamená tento pojem? Víte o nějakých černých skládkách v okolí?**
S žáky zaveďte téma například na pocit, který mají, když při procházce či venčení psa narazí v přírodě na odhozené odpadky. Napadlo je někdy tyto odpadky odnést do kontejnerů? Má takové jednání smysl? Diskutujte s nimi a nechte je zaujmout vlastní postoj k dané problematice.
- ✓ **Vydejte se na průzkum oblasti a polohu nalezených černých skládek zaznamenávejte jako body do GPS, které opatřujte i popisem o druhu odpadu, který se zde nachází a velikostí skládky. Data přeneste do Google Earth a vytvořte soubor KML nesoucí barevně odlišené body s daty o jednotlivých skládkách.**

Barevné odlišení bodů závisí na velikosti skládky, druhu odpadu – pneumatiky, domovní odpad, stavební suť, elektrospotřebiče ...

- ✓ **Soubor odevzdejte na vašem obecním či městském úřadě k projednání.**
- ✓ **Pomocí přístrojů GPS zaznamenejte polohu nádob na tříděný odpad ve vašem městě. Propojte data s podklady v aplikaci Google Earth a diskutujte o vhodnosti jejich rozmístění, počtu a druhu kontejneru (plast, papír, sklo, elektroodpad ...)**

Jak daleko mají žáci sběrné kontejnery od svého domu? Je to daleko/ blízko? Proč?
- ✓ **Připravte si školní anonymní anketu o tom, který druh odpadu třídí vaši spolužáci ve svých domovech. Anketu vyhodnoťte a výsledky prezentujte na vhodném místě v areálu školy.**
- ✓ **Pro své spolužáky ve škole připravte hru, týkající se tématu třídění odpadu s názvem „Kam se mnou“. Žáci se budou rozhodovat, do jaké nádoby na tříděný odpad umístí konkrétní věc, výrobek. Forma hry je na vás (modely předmětů a kontejnerů, aktivita na interaktivní tabuli ...)**

Podpořte nápady, při kterých se žáci budou muset hýbat, předměty budou dobře vyobrazené, vymodelované.
- ✓ **Připravte prezentaci o tom, co lze z tříděného odpadu vyrobit, jak jej lze zpracovat.**

Žáci by měli najít příklady využití a zpracování tříděného odpadu ve svém okolí a vyfotografovat je, aby co nejvíce propojili svou činnost s realitou a dokázali, že třídění má smysl.

5.2.7. Doprava našima očima

Cíle:

Vytvořit schéma dopravní obslužnosti regionu autobusovou a vlakovou dopravou.
Provést průzkum zaměřený na vytíženost vybrané komunikace na území regionu.
Vytvořit videoreportáž, která shrnuje výsledky průzkumu dopravní vytíženosti

vybraného místa.

- ✓ **Vyhledejte informace o množství a směru spojů, které denně jezdí mezi jednotlivými sídly (vyberte pouze větší sídla) ve vašem regionu. Rozdělte se do dvou skupin podle druhu dopravy (autobusové spoje, vlakové spoje).** Vyvodte se žáky vhodný způsob uspořádání zjištěných informací do tabulek, odůvodněte přehlednost.
- ✓ **Vytvořte schémata, zobrazující počet spojů mezi jednotlivými sídly pro vymezené druhy dopravy. Schéma bude zachovávat vzájemnou polohu sídel, vzdálenost sídel v určitém měřítku. Zobrazeny budou kromě značek sídel i šipky vyznačující směr spojů (šipka navíc bude označena číslem, jež vypovídá o počtu spojů v daném směru během dne).**
Načrtněte jak by schéma mohlo vypadat. Vyvodte způsob změření vzdáleností na vhodné mapě i způsob zachování vzájemné polohy (pomocí azimutu). Co nám vzniklé schéma ukáže?
- ✓ **Okomentujte schémata a diskutujte nad dopravní obslužností jednotlivých lokalit.**
Diskutujte nad výhodami a nevýhodami zjištěné dopravní dostupnosti jednotlivých obcí (dojíždka do školy, zaměstnání, turismus...)
- ✓ **Vyberte frekventovanou komunikaci ve vašem městě. Pozorováním zjistěte údaje o tom, kolik aut projede daným úsekem. Průzkum proveďte 2x za den (dopolední a odpolední čas). Zjistěte počet aut, která projela v jednotlivých směrech, jejich druh (osobní, nákladní...) a obsazenost míst v dopravním prostředku. Data zpracujte, vytvořte grafy a výsledky prezentujte jako videoreportáž o daném problému (jako byste byli reportéry televizní stanice a připravovali reportáž do zpráv).**
S žáky proberte, ve kterou dobu budete průzkum provádět a proč. Zamyslete se s nimi nad bezpečností průzkumu a pravidly, která je nutno dodržovat. Připravte záznamové archy pro daný průzkum. Při práci na videoreportáži ved'te žáky ke spisovnému a kultivovanému projevu, důraz klad'te i na řeč těla, vzhled reportéra,

kulisy, režii ...) V reportáži by měly zaznít i závěry průzkumu, například týkající se obsazenosti sedadel jednotlivých prostředků atd.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo navrhnout koncepci výuky místního regionu na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií a vytvořit soubor úkolů samostatně použitelných ve výuce o místním regionu. Dílčími cíli zároveň bylo zaměřit se didaktické prostředky, které by měl učitel při výuce o místním regionu využívat a na principy, kterými by se měl řídit. Snažila jsem se splnit cíle práce v co nejširším měřítku a vytvořit tak materiál, který bude sloužit jako podpora učitelům, kteří se rozhodnou vyučovat téma místního regionu v rámci samostatného předmětu.. Jelikož v návrhu často odkazuji na práci s aplikací Google Earth a přístroji GPS, popřípadě s aplikacemi pro tvorbu doprovodných aktivit pro interaktivní tabuli, uvedla jsem v přílohách i práce, které se zabývají uvedenými tématy, avšak přímo nesouvisí s tématem mé diplomové práce.

Z práce vyplývá několik závěrů. Za prvé: vyučování tématu místního regionu na základní škole má své opodstatnění. Vede k navození a udržování pozitivních vazeb žáků na lokalitu, v níž žijí a tím do budoucna podporují rozvoj místní oblasti, jelikož rozvoj vychází především z občanských aktivit. Za druhé: výuce o místním regionu není navzdory jejímu přínosu přikládán velký důraz. Ve ŠVP je místní krajina věnována jen malá časová dotace a záleží tak na učiteli, aby sám vytvořil koncept výuky místní krajiny. Za třetí: je vhodné zaměřit výuku místního regionu k poznání charakteru místní oblasti (což je pro rozvoj důležité) a zároveň využít místní region jako nástroj k osvojení učiva různých vědních oborů prostřednictvím ukázek a příkladů v reálné světě. Za čtvrté: pro účelnou koncepci výuky je nutné, aby se učitel řídil navrženými didaktickými přístupy, využíval různorodé formy a metody výuky, učil děti pracovat s moderními aplikacemi a přístroji, vytvořil žákům zajímavé úkoly propojené s realitou, ponechal jim možnost vymyšlení postupu práce a správně je motivoval.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE INFORMACÍ

BYSTRICKÝ, Richard. Přístupy ke studiu regionální a lokální identity [online]. 2011 [cit. 2012-06-04]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/323884/prif_b/>.

CUPÁKOVÁ, Marie. Interaktivní tabule ve výuce zeměpisu na základní škole [online]. 2010 [cit. 2012-05-28]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/259530/fsps_b/>.

CUPÁKOVÁ, Marie. Interaktivní tabule ve výuce zeměpisu na základní škole- Manuál [online]. 2010 [cit. 2012-05-04]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/259530/fsps_b/>.

ČEKAL, Jiří. Výuka tématu Místní region na 2. stupni ZŠ . Metodický portál: Články [online]. 12. 08. 2011, [cit. 2012-05-15]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/13039/VYUKA-TEMATU-MISTNI-REGION-NA-2-STUPNI-ZS.html>>.

ČERVINKA, P. Krajina a region ve školní výuce. Geografické rozhledy. Nakladatelství ČGS. Praha 2007. roč. 17, č. 1, s. 15–16.

DOSTÁL, Jiří. Interaktivní tabule ve výuce. Časopis pro technickou a informační výchovu [online]. 2009, vol 1, č. 3, [cit. 2012-03-14]. s. 11 - 16. Dostupný z WWW: <http://www.jtie.upol.cz/clanky_3_2009/dostal.pdf>.

DOSTÁL, Jiří. Učební pomůcky a zásada názornosti. Olomouc, 2008. 40 s. Votobia Olomouc. ISBN 978-80-7409-003-5

HASPROVÁ, Magdaléna. Geografia miestnej krajiny v edukačnom procese. Local area geography in the educational process. Nitra, 2006, 73 s. ISBN 80-8094-056-8

CHROMÝ, Pavel. Region a regionalismus. Geografické rozhledy. Nakladatelství ČGS. Praha. 2009. roč.19, č. 1, s. 2-5

IVANIČKA, K. Základy synergetiky. Banská bystrica: UMB, 1997. ISBN 80-8055-076-X

KLETEČKA, Jan. Geografie místa ve školních vzdělávacích programech na základních školách [online]. 2011 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW:

<http://is.muni.cz/th/252723/pedf_b/>

KRCHŇÁČKOVÁ, Alena. Výuka zeměpisu místního regionu s podporou interaktivní tabule [online]. 2011 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/322497/pedf_b/>.

KÜHNLOVÁ, Hana. Život v našem regionu: pro základní školy a víceletá gymnázia: příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2007, 74 s. ISBN 978-807-2386-628.

MAŇÁK, J. ŠVEC, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2009. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MARADA, M. Jak na výuku zeměpisu v terénu? Geografické rozhledy. Nakladatelství ČGS. Praha 2006. roč. 15, č. 3, s. 2–5.

MARKOVÁ, Daniela. Místní krajina ve výuce zeměpisu na příkladu Lanškrounska [online]. 2012 [cit. 2012-06-01]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/252879/pedf_m/>.

NOVOTNÁ, Marie; KLIVANOVÁ, Lucie.: Vyučování s Google Earth. Geografické rozhledy, 2009, roč. 18, č. 3, s.10-11. Dostupný z WWW:

<<http://radyne.fpe.zcu.cz/web/skola/data/GI7.pdf>>

NOVOTNÁ, Marie: Vycházka podle Google Earth. Geografické rozhledy. 2009. roč. 18, č. 4, s.10-11. Dostupný z WWW:

<<http://radyne.fpe.zcu.cz/web/skola/data/GI8.pdf>>

PETRŮ, Michaela. Ve dvou se to lépe táhne: Interdisciplinární motivační úlohy chemie - zeměpis [online]. 2009 [cit. 2012-06-04]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW:

<http://is.muni.cz/th/136064/pedf_m/>.

PIRKLOVÁ, Alexandra. Google Earth jako nástroj výuky zeměpisu [online]. 2011 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/252530/pedf_b/>

PLUSKALOVÁ, Markéta. Manuál pro práci s volně stažitelným softwarem ArcGIS Explorer [online]. 2012 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/363244/pedf_b/>.

POLEHŇOVÁ, Dominika. Využití programu Google Earth v geografickém vzdělávání [online]. 2009 [cit. 2012-06-04]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/222930/prif_b/>.

PYŠNOVÁ, Lenka. Výuka místního regionu na 2.stupni ZŠ na příkladu Sedlčanska [online]. 2008 [cit. 2012-04-24]. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <<http://theses.cz/id/90sl3i/>>.

ŠMERDA, David. GPS jako nová technologie ve výuce zeměpisu [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/215961/pedf_b/>.

VÁVRA, Jaroslav. Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. 2010. Geografie, 115, č. 4, s. 461–478.

VENCÁLEK, Jaroslav. Územní identita jako rozvojový fenomén nejen regionální geografie. Geografické informácie 5. Dubcová A. Nitra: KG FPV UKF, 1998, s. 124-135. ISBN 80-85183-98-6

VOHRADSKÝ, Jiří [et al.]. Výukové metody. [online]. Plzeň, 2009. 26 s. Západočeská univerzita v Plzni. Dokument studijního webového kurzu.

Dostupný z WWW:

<http://www.cdmvt.zcu.cz/storage/navody/Simbartl_Stich_Omlouvame_se_zaciname/kurz/>

VRBOVÁ, J. NOVÁK, S. Mezipředmětové vztahy – věčné (ne)vděčné téma. Biologie, chemie, zeměpis – časopis pro výuku přírodních předmětů na základních a středních školách. Praha. 2010. roč.19, č. 3, s. 150-153

VÚP, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. Dostupný z WWW:
< http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.>

ZÁLESKÝ, Jiří. Terénní výuka. Geografické rozhledy. Nakladatelství ČGS. Praha. 2009. roč.19, č. 2, s. 14

ŽÁK, Vojtěch. Metody a formy výuky. Výukové metody. [online]. Praha, 2012. 27 s. Univerzita Karlova v Praze. Dostupný z WWW:
< http://www.cdmvt.zcu.cz/storage/navody/Simbartl_Stich_Omlouvame_se_zaciname/kurz/>

PŘÍLOHY

Příloha 1   Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru zeměpis

5.6.4 ZEMĚPIS (GEOGRAFIE)

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

2. stupeň

GEOGRAFICKÉ INFORMACE, ZDROJE DAT, KARTOGRAFIE A TOPOGRAFIE

Očekávané výstupy

žák

- *organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů*
- *používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii*

- *přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině*
- *vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu*

Učivo

- **komunikační geografický a kartografický jazyk** – vybrané obecně používané geografické, topografické a kartografické pojmy; základní topografické útvary: důležité body, výrazné liniové (čárové) útvary, plošné útvary a jejich kombinace: sítě, povrchy, ohniska – uzly; hlavní kartografické produkty: plán, mapa; jazyk mapy: symboly, smluvené značky, vysvětlivky; statistická data a jejich grafické vyjádření, tabulky; základní informační geografická média a zdroje dat
- **geografická kartografie a topografie** – glóbus, měřítko glóbusu, zeměpisná síť, poledníky a rovnoběžky, zeměpisné souřadnice, určování zeměpisné polohy v zeměpisné síti; měřítko a obsah plánů a map, orientace plánů a map vzhledem ke světovým stranám; praktická cvičení a aplikace s dostupnými kartografickými produkty v tištěné i elektronické podobě

PŘÍRODNÍ OBRAZ ZEMĚ

Očekávané výstupy

žák

- *zhodnotí postavení Země ve vesmíru a srovnává podstatné vlastnosti Země s ostatními tělesy sluneční soustavy*
- *prokáže na konkrétních příkladech tvar planety Země, zhodnotí důsledky pohybů Země na život lidí a organismů*
- *rozlišuje a porovnává složky a prvky přírodní sféry, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává, pojmenuje a klasifikuje tvary zemského povrchu*
- *porovná působení vnitřních a vnějších procesů v přírodní sféře a jejich vliv na přírodu a na lidskou společnost*

Učivo

- **Země jako vesmírné těleso** – tvar, velikost a pohyby Země, střídání dne a noci, střídání ročních období, světový čas, časová pásma, pásmový čas, datová hranice, smluvený čas
- **krajinná sféra** – přírodní sféra, společenská a hospodářská sféra, složky a prvky přírodní sféry
- **systém přírodní sféry na planetární úrovni** – geografické pásy, geografická (šířková) pásma, výškové stupně
- **systém přírodní sféry na regionální úrovni** – přírodní oblasti

REGIONY SVĚTA

Očekávané výstupy

žák

- *rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohraničení a lokalizaci regionů světa*
- *lokalizuje na mapách světadíly, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny*
- *porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států*
- *zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich*

Učivo

- **světadíly, oceány, makroregiony světa** – určující a porovnávací kritéria; jejich přiměřená charakteristika z hlediska přírodních a socioekonomických poměrů s důrazem na vazby a souvislosti (přírodní oblasti, podnebné oblasti, sídelní oblasti, jazykové oblasti, náboženské oblasti, kulturní oblasti)
- **modelové regiony světa** – vybrané modelové přírodní, společenské, politické, hospodářské a environmentální problémy, možnosti jejich řešení

SPOLEČENSKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PROSTŘEDÍ

Očekávané výstupy

žák

- *posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech mozaiku multikulturního světa*
- *posoudí, jak přírodní podmínky souvisí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické znaky sídel*
- *zhodnotí přiměřeně strukturu, složky a funkce světového hospodářství, lokalizuje na mapách hlavní světové surovinové a energetické zdroje*
- *porovnává předpoklady a hlavní faktory pro územní rozmístění hospodářských aktivit*
- *porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků*
- *lokalizuje na mapách jednotlivých světadílů hlavní aktuální geopolitické změny a politické problémy v konkrétních světových regionech*

Učivo

- **obyvatelstvo světa** – základní kvantitativní a kvalitativní geografické, demografické hospodářské a kulturní charakteristiky
- **globalizační společenské, politické a hospodářské procesy** – aktuální společenské, sídelní, politické a hospodářské poměry současného světa, sídelní systémy, urbanizace, suburbanizace
- **světové hospodářství** – sektorová a odvětvová struktura, územní dělba práce, ukazatelé hospodářského rozvoje a životní úrovně
- **regionální společenské, politické a hospodářské útvary** – porovnávací kritéria: národní a mnohonárodnostní státy, části států, správní oblasti, kraje, města, aglomerace; hlavní a periferní hospodářské oblasti světa; politická, bezpečnostní a hospodářská seskupení (integrace) států; geopolitické procesy, hlavní světová konfliktní ohniska

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Očekávané výstupy

žák

- *porovnává různé krajiny jako součást pevninské části krajinné sféry, rozlišuje na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajin*
- *uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajinných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů)*
- *uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí*

Učivo

- **krajina** – přírodní a společenské prostředí, typy krajin
- **vztah příroda a společnost** – trvale udržitelný život a rozvoj, principy a zásady ochrany přírody a životního prostředí, chráněná území přírody, globální ekologické a environmentální problémy lidstva

ČESKÁ REPUBLIKA

Očekávané výstupy

žák

- *vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy*
- *hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům*
- *hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu*
- *lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit*
- *uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států*

Učivo

- **místní region** – zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení místního regionu, vztahy k okolním regionům, základní přírodní a socioekonomické charakteristiky s důrazem na specifika regionu důležitá pro jeho další rozvoj (potenciál x bariéry)
- **Česká republika** – zeměpisná poloha, rozloha, členitost, přírodní poměry a zdroje; obyvatelstvo: základní geografické, demografické a hospodářské charakteristiky, sídelní poměry; rozmístění hospodářských aktivit, sektorová a odvětvová struktura hospodářství; transformační společenské, politické a hospodářské procesy a jejich územní projevy a dopady; hospodářské a politické postavení České republiky v Evropě a ve světě, zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu
- **regiony České republiky** – územní jednotky státní správy a samosprávy, krajské členění, kraj místního regionu, přeshraniční spolupráce se sousedními státy v euroregionech

TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE

Očekávané výstupy

žák

- *ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu*
- *aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny*
- *uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě*

Učivo

- **cvičení a pozorování v terénu místní krajiny, geografické exkurze** – orientační body, jevy, pomůcky a přístroje; stanoviště, určování hlavních a vedlejších světových stran, pohyb podle mapy a azimutu, odhad vzdáleností a výšek objektů v terénu; jednoduché panoramatické náčrtky krajiny, situační plány, schematické náčrtky pochodové osy, hodnocení přírodních jevů a ukazatelů
- **ochrana člověka při ohrožení zdraví a života** – živelní pohromy; opatření, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

Zdroj: RVP ZV, 2007

Příloha 2 Seznam zdrojů (včetně hypertextových odkazů) zabývajících se tematikou využití moderních pomůcek ve vyučování

CUPÁKOVÁ, Marie. Interaktivní tabule ve výuce zeměpisu na základní škole [online]. 2010 [cit. 2012-05-28]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií. Dostupné z WWW http://is.muni.cz/th/259530/fsps_b/

CUPÁKOVÁ, Marie. Interaktivní tabule ve výuce zeměpisu na základní škole- Manuál [online]. 2010 [cit. 2012-05-04]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/259530/fsps_b/.

DOSTÁL, Jiří. Interaktivní tabule ve výuce. Časopis pro technickou a informační výchovu [online]. 2009, vol 1, č. 3, [cit. 2012-03-14]. s. 11 - 16. Dostupný z WWW: http://www.itie.upol.cz/clanky_3_2009/dostal.pdf.

KRCHŇÁČKOVÁ, Alena. Výuka zeměpisu místního regionu s podporou interaktivní tabule [online]. 2011 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/322497/pedf_b/.

PIRKLOVÁ, Alexandra. Google Earth jako nástroj výuky zeměpisu [online]. 2011 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/252530/pedf_b/.

PLUSKALOVÁ, Markéta. Manuál pro práci s volně stažitelným softwarem ArcGIS Explorer [online]. 2012 [cit. 2012-06-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/363244/pedf_b/.

POLEHŇOVÁ, Dominika. Využití programu Google Earth v geografickém vzdělávání [online]. 2009 [cit. 2012-06-04]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/222930/prif_b/.

ŠMERDA, David. GPS jako nová technologie ve výuce zeměpisu [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/215961/pedf_b/

Příloha 3 Soubor aplikace Smart notebook – Říční síť (příloha uložena na cd)

Příloha 4 Soubor aplikace Smart notebook – Plodiny (příloha uložena na cd)

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá využitím místního regionu ve výuce. Cílem bylo navrhnout koncepci výuky místního regionu na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií a vytvořit soubor úkolů samostatně použitelných ve výuce o místním regionu. V návrhu jsem se zároveň zaměřila na to, jaké by měl učitel při výuce místního regionu využívat didaktické metody, formy, kterými principy by se měl řídit. Domnívám se, že cíle práce byly splněny a materiál může sloužit jako podpora při koncipování vyučovacího předmětu o místním regionu.

The diploma thesis deals with the application of the local region theme in classwork. The aim was to suggest a conception of classwork of the local region in the lower secondary education and in the lower level of multi-year gymnasia and to make a collection of exercises applicable in the classwork. I also focused on the methods and forms that a teacher should follow during the lessons. I believe that the aims of my work were fulfilled and the material can be used as a support of the conception of a school subject about the local region.